

Srčni valovi.

1.

Kot hipi radosti in sreče
 tak ure polnočne beže —
 Pri vincu sedijo fantje,
 iz prsi jim pesmi kipe.

Kako je pač težko življenje,
 ki danes nam srečo deli,
 a jutri že vzame vse nade,
 v tujino nas mrzlo podi! . . .

Pojo si o miljenem domu,
 ki dajo nocoj mu slovo,
 za kočice tihe, za ljubice
 stori se jim milo tako!

In sam sedim, slušam in mislim,
 kak lahka mi pot bo tačas,
 ko kočice nimam jaz tihe,
 ko nimam ljubice jaz.

2.

Nocoj je žalost daleč,
 nocoj bolesti ni,
 in sama sreča sije
 na ršaše mlade dni.

Oči zro nagajivo
 in lica rdijo vmes —
 ah, kakor noč poročna
 prihajala bi res . . .

Nocoj pri nas je Mici
 in smeje se na glas, —
 tu v srcu nekaj vstaja,
 ah, to je njen obraz!

In čudno je tu v duši
 in k srcu sili kri, —
 iz dalje tiho bliža
 se vrsta lepih dni . . .

3.

Naposled pa sva se našla
tam sredi belih cest,
naposled pa sem ti povedal,
da bom ti na veke zvest.

In tak lepo so svetile
zvezde sred tihe noči,
in tak lepo so sijale
te tvoje temne oči! . . .

4.

Iam, kjer se skrivajo šmarnice, To žalost je, to je ljubezen
kjer ptički so drobni doma, in njeni so vzdihli le-to.
kjer gozdni studenec izvira — Ah, sama sedi, tako sama,
tam ljubiva se midva. solzé iz oči ji teko.

Pridihali rahli so dihi
med zelene travice —
To niso dihi večerni
iz skrite dobravice.

In vstaja iz mraka in toži
njen tihi in blede obraz —
Zakrij mi oči, da ne vidim . . .
ves žalosten danes sem jaz!

5.

Prišlo je z rahlimi sanjami
in z njimi je vzelo slovo,
in ti mi roko podaješ
in veselo je tvoje oko.

Saj bilo je vse kakor v pesmi —
ah, v pesmi ljubili smo se
in v pesmi smo žalovali
in v njej poslovali smo se! . . .

Polikarp.

Spisal Ivan Cankar.

IV.

daj pa pomislite, ljudje, kaj se je zgodilo pred petindvajsetimi leti! Lahko bi tudi rekel pred tridesetimi, zakaj čas hiti, dogodki se pode jadorno mimo in kdo bi štel ure in minute! . . .

Dolgočasen septembrski dan je bil; deževalo je v tenkih, gostih curkih, neprestano, tiho; blato je segalo že do gležnjev, rumena voda je bila stopila iz potoka in se je razlila po travniku. Nikogar ni bilo na cesti; včasi se je prikazal ob oknu zaspan, zlovoljen obraz in se je oziral proti nebu.

Ob tistem času je stopila babica iz nizke hiše, na klancu skrite. Starikava, debela ženska je bila, iz rejenega obraza so gledale drobne, dobrodušne oči. V naročju, na iztegnjenih rokah je nosila majhno, podolgasto breme, s čipkastim prtom pokrito; nerodno ji je bilo, ker je morala držati v roki dežnik in ker bi si bila rada tudi krilo privzdignila, ki je bilo kmalu oškropljeno za dve pedi visoko.

„Ob takem vremenu gonijo človeka na pot! . . . No, več je vredna krščanska duša nego nedeljsko krilo! In tudi štruce ne bo, komaj da bo goldinar! . . . Bog vedi, odkod je priromala ženska — otrok je še skoro in tudi omožena ni . . . Pregrešen je dandanašnji svet in zmerom bolj brezbožen!“

Zibala se je previdno in počasi po blatni cesti, izogibala se je širokim lužam, toda kamor je stopila, se je vdrla noga globoko v blato. Dež je potrkaval na dežnik in kmalu so curljali od njega tenki curki. Nikogar ni srečala na cesti, samotna je bila vas, poptopljena v dež in blato.

Včasi se je ozrla babica izza dežnika, če bi ne prišel nasproti spodoben in usmiljen človek, da bi kumoval siroti, iz greha porojeni.

„Bog se ga usmili — nikogar pač ne bo, da bi mu vrgel vsaj goldinar v zibko! Cerkovnik ga bo držal in bo jutri že pozabil na krst in ime, ali pa morda pijani Jaka in siromače bo že ob krstu zaduhalo žganje . . . Daj Bog, da bi ne živelo!“

Pred hišo je stala debela ženska in je gledala s čemernim obrazom v sivi dež.

„Kam, babica?“

„V cerkev. Ženska me je prosila — otrok morda ne doživi jutrišnjega dne . . . Povila je prezgodaj . . .“

„Ali je kaj povedala, odkod da je, čemu je prišla v vas?“

„Toliko vem kakor nič; besede ne spravi človek iz nje; leži tam in gleda v strop. Še juhe ni marala, siliti smo jo morali . . .“

„Miha pravi, da jo je videl v mestu; gosposko da je bila oblečena . . .“

„Kdo bi vedel? . . . Prosila je, da bi prišel kaplan, pa je prišel župnik; in tudi danes mi je rekla, ko sem se napravila na pot: „Kaplan naj pride, recite mu, da naj pride!“ In me je pogledala s tako velikimi očmi, da me je izpreletelo . . .“

Ženski sta se spogledali.

„Naj bo že, kakor je božja volja!“ je vzdihnila babica. „Pregrešen je svet in kdo bi sodil? . . . Otrok je nedolžen, pa trpi že ob rojstvu. Še botra nima . . .“

„Ali je fant, ali je dekle?“

„Fant je; mati bi rada, da bi bil Franc . . .“

„Če bi bilo dekle, bi jo držala . . . Škoda!“

„Kaj pa mož?“

„Ej nadloga, v krčmi je . . .“

Babica se je zibala dalje, roke so jo že bolele, cerkev je bila daleč.

„Da bi vsaj kdo prišel, ki bi mi držal dežnik! Ampak ob takem vremenu sede za pečjo in se ne zmenijo za človeka . . .“

Tam, kjer se je cesta nagnila, predno se je vzpela v klanec proti cerkvi, je stala nizka, umazana koč. Babica je potrkala z dežnikom na okno.

„Ali je Jaka doma, da bi šel za botra?“

Na pragu se je prikazala suha ženska.

„Doma je, Bogu bodi potoženo, doma! Ampak na peči leži kakor klada in smrči. Prišel je domov in se je opotekal in je rekel, da je papež . . .“

Babica je zmajala nejevoljno z glavo.

„Zdaj pa išči botra! Naposled ga bo res držal cerkovnik in nihče drugi! Jaka vsaj zapiše, komu je boter, zato da ne pozabi; cerkovnik pa je nemaren človek . . .“

Ženska na pragu je pomislila.

„Kaj bi ne stopili malo noter in počakali? Saj se bo klada kmalu streznila, pa pojde!“

Babica je pogledala skozi duri; na peči je ležal človek na hrbtu, oblečen in obut, in je smrčal.

„Ne, čemu bi ga dramila! Spal bo pač do noči in otrok Bog vedi, če bo živel . . . Da bi mi vsaj dežnik držal — pa se napije in obleži!“

Babica se je napotila dalje, v klanec proti cerkvi. Niti za trenotek ni ponehal dež; na klancu si je bila izgrebala voda ozke struge in umazani studenci so curljali v dolino, zbirali se v jarke.

Stopila je v cerkvenikovo hišo.

„Kje pa je mož?“

„Ni ga; šel je z župnikom obhajati; na Hrib sta šla pa se pač ne povrneta do večera . . .“

„O sitnost!“ je zavzdihnila babica. „Kdo pa bo zdaj boter temu otroku?“

„Ali je dekle?“ je vprašala cerkvnica in je narahlo odgrnila prt.

„Eh, fant je — otro bi že dobila, žensk je veliko na svetu . . .“

Sedla je in je položila otroka na mizo, da bi si odpočila roke. Pod prtom je tenko zacvililo.

„To je od tiste ženske? Kaj pa ona?“

„Oboje ni za nič; otrok ne bo dolgo in tudi njej bi lahko svetili . . . Za Franceljna, pravi, da naj ga krstimo.“

Cerkvnica je zmajala z glavo.

„Ej, težko pojde, težko! Nezakonski je, pa ne verjamem, da bi ga krstili gospod za Franceljna . . .“

Babica se je začudila.

„Otrok je otrok, duša je duša. Kaj pa more otrok za greh svoje matere, Bog ji odpusti!“

„Je že tako! Nekaj kazni mora biti pač že na tem svetu . . . Kak star, ves zgrbljen obrazek ima — kakor da bi greh bil zapisan na njem . . . Odpira usta, glasu pa ni . . .“

Babica je bila nejevoljna in je zagrnila otroka.

„Kako da bi se mu greh poznal, ko še sveta ni videl? Pa če bi se — izbriše ga sveti krst! . . . Pojdite po gospoda, jaz grem naravnost v cerkev; morda srečam koga, da bo kumoval . . .“

Napotila se je proti cerkvi in se je ozirala po cesti s skrbnim, skoro zlovoljnim obrazom.

„Nič ti ne bo dobrega na svetu, ko si že ob krstu brez prijatelja! . . . Da bi te poklical Bog!“

Zgodilo pa se je tedaj, da je prišel po klanecu doli mimo cerkve suh in dolg človek. Ves premočen je bil, od klobuka mu je curljalo in hlače so bile blatne do kolen. Oblečen je bil precej slabo, okoli vrata je imel zavezano veliko pisano ruto. Po obrazu ni bil ne star ne mlad, tudi se ni moglo razločiti, če je bil gospod, ali hlapec, ali potepuh. Bog vedi, kaj je bil, odkod ga je privedla pot in kam se je bil namenil; šel je sključen, gledal je v tla, roke je skrival v hlačnih žepih, kakor da bi ga zeblo.

„Zakaj pa bi ta človek ne bil boter otroku?“ je pomislila babica in ga je takoj nagovorila.

„Vi, čujte, ali bi ne stopili z mano v cerkev, da bi kumovali temu otroku?“

Neznanec se je ozrl in je postal.

„No, pa stopim, zakaj bi ne bil boter?“

Nasmehnil se je — Bog vedi kakšne so bile njegove misli — in se je napotil z babico v cerkev.

„Dolgo pot ste že premerili, prijatelj, kam ste namenjeni?“

„Ej, mamka, da bi sam to vedel!“

„Sitno je romati ob takem vremenu!“

„Sitno! Dež raztegne cesto, da ji ni kraja nikoli! Ampak mehko hodi človek . . .“

Očitno je bilo, da ni odgovarjal rad; gledal je v tla, z obema rokama je držal klobuk; od obleke in od klobuka je curljalo in polagoma se je napravila luža pod njegovimi nogami.

„Čuden človek!“ je pomislila babica. „Ob takem vremenu roma in ne ve kam!“

„Če ste trudni, pa stopiva potem h kramarju in izprazniva čašico; ne bo vam škodovalo . . .“

„No, pa stopiva!“ je odgovoril čemerno.

V zakristiji so se oglasili trdi koraki, oglasilo se je tudi zlovoljno mrmranje. Prikazal se je kaplan in ž njim je prišel namesto cerkovnika mlad fant z bosimi nogami in kuštravimi lasmi. Kaplan je bil ves rdeč v obraz in osorno so gledale oči; tudi ustnice so se gibale, mrmrale so kakor v velikem, komaj pritajenem srdu. Urno je premeril cerkev in neprijazno so odmevali od sten njegovi trdi, srditi koraki.

„Kakšna jeza!“ je pomislila babica in se je skoro prestrašila.

„No, ali je to otrok tiste ženske?“ je vprašal kaplan z neprijaznim glasom in mrk pogled je švignil izpod čela.

„Grešila je, pokorila se bo! Kaj more otrok za njen greh?“ je odgovarjala babica plaho.

„Bog ne bo tako gladko sodil!“ je zamrmral kaplan in je pogledal za trenotek v stran, kakor da se je nečesa domislil; obraz mu je gorel zmerom bolj in žile na čelu so mu nabrekle.

„Prosila je, da bi prišli, da bi jo izpovedali!“ je omenila babica.

Kaplan pa je nenadoma vzkipele, roke so se mu tresle, obraz se mu je čudno izpremenil.

„Kaj pa hoče od mene? Kaj sem ji dolžan, da me terja? Ali ni bil župnik tam, ali je ni izpovedal? Le povejte ji, da ne pridem, tudi ne pozdravljam je ne, recite ji! Bog z njo in pusti naj me na miru!“

Umolknil je, ustnice pa so se mu tresle. Nato je izpregovoril tiše in mirneje.

„Pokoril sem se, naj se pokori tudi ona . . . Ne poznam je, te ženske . . . Dopolnjena je stvar, zaprta je knjiga . . . Bog odpusti grehe vsem vernim kristjanom! . . .“

Babica se je čudila in obšla jo je misel, ki je bila zelo čudna in skoro pregrešna. Boter neznanec je gledal v tla in ni bil prav nič vznemirjen; morda niti slišal ni kaplanovih besed, kaj šele da bi se zmenil zanje.

„Kdo pa je ta človek, ki stoji tukaj in gleda v tla in ne zine besede?“ je vprašal kaplan.

„Boter je, gospod, boter temu otroku!“ je odgovarjala babica hitro. „Srečala sem ga na cesti, ni bilo drugega človeka . . .“

Z nezaupnim pogledom je premeril kaplan neznanca od nog do glave.

„Bog vedi, kak potepuh!“ je zamrmral in se je okrenil, da bi opravil ceremonijo. Z nerodnimi rokami, zelo narahlo in plaho je prijel neznanec otroka, ki je cvilil tenko, kakor pokvarjena piščal. Osorno ga je pogledal kaplan in ga je vprašal za ime. Neznanec se je sklonil in je odgovoril tako natihoma, da ni razumela niti babica. Kaplan pa je privzdignil obrvi in je zmajal z ramami.

„Nekrščansko ime, komaj psu bi dal tako ime . . . zaznamenovan je človek za zmerom, kakor da bi imel na čelu pečat vžgan . . .“

Ob tistem hipu pa so se mu zasvetile oči, na ustnicah mu je zaigral čuden smehljaj.

„Tako se zgodi, to bodi kazen za greh! . . .“

Boječé in jecljaje je izpregovorila babica; obšla jo je bila čudna bojazen.

„Mati je prosila, da bi ga krstil za Franceljna . . .“

Kaplan je široko odprl oči in ves je zardel od srda.

„Za Franceljna da bi ga krstili? Tako je rekla? Glejte si no! Sveti Francišek, veliki svetnik, odpusti to predrzno žalitev! Nikoli ne bo Francelj!“

Babici je bilo tesno pri srcu; tudi boter je pogledal začuden.

„Zakaj pa bi ne bil Francelj?“

Takoj se je okrenil kaplan k botru neznancu in ga je ošvrknil s srditim pogledom.

„Kaj pa se ti mešaš v to stvar? Ti človek s ceste! Sam ima tako ime, da bi ga še očitnemu grešniku ne privoščil, pa bi krščeval druge ljudi! Kar tiho bodi, pa ne vtikaj svojega nosa v reči, ki te nič ne brigajo! Bog vedi, kakšne grehe imaš na svojih plečih!“

Boter je preplašen umolknil, kaplan pa se je zamislil.

Babici je bilo hudo; vedela je, da bi bilo ugovarjanje čisto brez koristi.

„Gospod, pa naj bo vsaj Matija! . . .“

Tudi zdaj se je razsrdil kaplan in je zaklical naglas, tako da je odmevalo po cerkvi.

„Kaj? Matija? Že vsak bi bil dandanašnji rad Matija! Nikoli ne bo Matija!“

Otrok je v botrovem naročju narahlo zacvilil; obrazek se je klavrno nakremžil in je bil podoben nagubanemu, prstenemu obrazu sedemdesetletnega pritlikavca. Kaplan je bil nagnil glavo, napol je zatisnil oči in je premišljeval. Naposled so se mu zasvetila lica, ustnice so se nasmehnile široko in ozrl se je hladno na botra in babico.

„Ime mu naj bo Polikarp! . . .“

Babica je pogledala z velikimi, topimi očmi, prebledela je, nato je vzdignila obedve roki k obrazu in je zajokala naglas. Prebledel je tudi boter; roke, ki so držale otroka, so se mu tresle in izpregovoril je s hripavim, trepetajočim glasom.

„Za božjo voljo, zakaj Polikarp? Milost, gospod!“

Spet ga je ošvrknil kaplan s srditim pogledom in boter je utihnil.

Otrok se je zvil v povojih kakor črv, zacvilil je zelo močno in se ni dal utolažiti, dasi ga je boter zibal in tresel. Kuštravi fant, ki je bil prišel namesto cerkovnika, se je zasmel naglas; kaplan

se je okrenil k njemu, sklonil se je in ga je zlasal s krepko in srdito roko . . .

Ko se je vračala babica iz cerkve, so ji tekle po licih debele solze in tako je bila žalostna, da še dežnika ni odprla.

„O ti ubogi otrok, za vse življenje nesrečen, zaznamovan, zavržen! Da bi te Bog odrešil! . . . Boter, ali bi čašico žganja?“

Neznanec je bil že vtaknil roke v hlačne žepe, brado je skrnil v pisano ruto, zavezano okoli vratu. Pogledal je postrani z zlovoljnim pogledom in je zamrmral osorno.

„Pustite me pri miru! Čemu ste me klicali? Sami popijte svoje žganje, ne maram zanje!“

Še zbogom ni rekel, okrenil se je in je šel po svoji poti, bogvekam. Prvikrat so ga videli ljudje ob tisti uri in potem nikoli več . . .

Tako se je napatila babica naravnost proti domu, v naročju otroka, obsojenega ob rojstvu. Od sivega, nizkega neba je lilo, še zmerom močnejši so bili curki in rumena, gosta voda se je razlivala preko ceste.

Prišla je mimo Jakove koč; porastel, zaspan in zabuhel obraz je gledal skozi okno, žena je stala na pragu.

„Ali ste dobili botra?“ je vprašala babico.

„Dobili, dobili!“ je odgovarjala babica z ihtečim glasom in spet so ji zalile solze oči. „Dobili — potepuha, ki se je bil privlekel od bogvekod, otroku v zlo, nam v sramoto!“

„Ali ste ga krstili?“

„Krstili, krstili!“ je zajokala babica.

„Kako pa mu je ime?“ je vprašala ženska in se je čudila.

„Polikarp!“

„Jezus Marija!“

Ženska je pobegnila v vežo in je zaloputnila duri; zabuhli obraz ob oknu je zazijal topo in je izginil . . .

Babica pa je nadaljevala svojo pot in je od bridkosti omahovala.

„Kako naj se prikažem? Kaj naj ji porečem? Ubogi stvarci, ki je sama še otrok!“

Ker je bilo srce polno strahu in žalosti, je bila pot krajša in blizu je že bila hiša, skrita na klancu.

Plaho je stopila babica v vežo, plaho je odprla duri. Ni pozdravila, ni se ozrla; odgrnila je otroka in ga je položila v zibko.

Iz postelje se je vzdignil droben, bled obraz; velike oči so se ozrle po sobi.

„Kaj ste že prišli? Ali ste ga krstili?“

Babici se je stisnilo srce, beseda ni hotela iz ust.

„Krstili!“

Velike oči so videle natanko strah na obrazu babice; trudoma se je vzdignila glava, razpleteni lasje so se usuli po vzglavju.

„Kako mu je ime?“

Babica je sedla na stol poleg zibke, skrila je obraz v predpasnik in je zajokala.

„Kako mu je ime?“ je vprašala mati vdrugeč; trepetal je njen glas, smrtna bojazen je bila v njem.

„Polikarp!“

Vse je utihnilo v sobi. Mati je nagnila glavo, oči so se zelo razširile in so bile čisto bele. Slišala je mati ime in je ob istem hipu izdihnila svojo dušo.

(Dalje prihodnjič.)

Zažvižgal je vlak.

Južni kolodvor.

Na kolodvoru zažvižgal je vlak,
pogled moj za njim strmel je,
ko daleč tja dol čez megleno ravan,
na jug, na jug odhitel je.

Ah, sanje moje hitijo za njim —
tja daleč čez Dunajsko polje:
jaz sanjam, jaz sanjam o temnih očeh,
o urah, ki so minole!

In domotožje obhaja me,
o fej, kako nemoderno!
. . . Pa vendar po solčnih domačih tleh
hrepnim tako neizmerno!

Mladen Mladenov.

Kdaj je bil Trubar v Loki?

Spisal L. Pintar.

o vprašanje se je že enkrat v „Lj. Zvonu“ pretresalo, torej ne bo neumestno, če se tudi ta novi dodatek objavi v „Ljublj. Zvonu“.

Po naših slovstvenih zgodovinah čitamo letnico 1540. (Glaser I, 93: „V duhovnika posvečen služboval je [Tr.] leta 1540 v Loki pri Zidanem mostu.“) Toda posezimo nekoliko nazaj!

Schnurrer je bil po izvirnih listinah, ki se nahajajo v vseučiliščni registraturi v Tubingi, sestavil svoje delo „Slavischer Bücherdruck in Württemberg im 16. Jahrhundert“ in je izdal to knjigo leta 1799. V tej Schnurrerjevi knjižici čitamo: „Der Bischof (sc. Petr. Bonhomo) nahm ihn in seine Cantorey auf und verschaffte ihm 1527 eine Pfründe zu Lagkh bey Ratschach“. — Skoraj bi se lahko vprašali, zakaj ne bi kar naravnost in brezpogojno verjeli temu poroku, ki je baje črpal iz izvirnih listin? — (Toda ni dognano, da li dotične listine sploh kaj vedo ali govore o Trubarju, predno je bil izgnan na Nemško.) —

Za Schnurrerjem pride Sillem, ki je leta 1861 izdal knjižico: „Primus Truber der Reformator Krains“. — Ta je poročilo prejšnjega že nekaj popravljjal, četudi ne ravno glede letnice; na 19. strani namreč piše: „Derselbe (sc. Bischof Bonomo) nahm ihn in seine Cantorei auf und verschaffte ihm 1527 eine Pfründe zu Lack, einer Herrschaft in Krain, die dem Bischof von Freising zugehörte“. Kako je prišel Sillem do te zmote, da je zamenil Loko pri Zidanem mostu s Škofjo Loko? — Prvič je Loka ob Sori, ker je mesto, in kot nekdanja last brižinskih škofov dosti bolj znana negoli Loka ob Savi. Drugič ga je pa utegnilo k temu napeljati neko poročilo Valvasorjevo, ki (XI, 36) tako-le piše: „Die Klosterfrauen von Bischoflack mussten denen Lutherischen oder Evangelischen Pfarrherrn die Unterhaltung und Besoldung schaffen und zinsen, unter welchen einer mit Namen Truber war, welchen nachfolglich der Bischof von Freising verjagte und in das Elend trieb“. — Da se je Sillem popolnoma prepustil vtisu tega Valvasorjevega poročila, je razvidno iz njegovih besed na prihodnji (20.) strani, kjer piše tako: „Truber zog sich auf seine Pfarrei in Lack

zurück, allein der Bischoff von Freising ließ ihn daselbst ausweisen; dasselbe widerfährt ihm auf den Pfarreien Tüffers (*sic!*) und Rathsach“. — In na isti strani pod črto v opombi je navedel iz Valvasorja (VII, 437) Trubarjev podpis iz nekega pisma do kranjskih stanov; ta podpis se glasi: „Pr. Tr. gewesener ordentlich beruffen-praesentirt- und confirmirter Thumbherr zu Laybach, Pfarrer zu Lack bey Ratschach, zu Tüffer und in St. Bartholomae Feld...“ etc. Svojemu nazoru zvest Sillem ni mogel drugače, nego da je tudi ta citat popravil, oziroma pokvaril, postavivši vejico med besedi „Lack“ in „bei“; on namreč citira: „Pfarrer zu Lack, bei Ratschach“ — češ kakor da je bil Trubar ne le župnik v Loki, ampak tudi v (ozir. pri) Radečah. — Sicer pa, če je Valvasorjevo poročilo glede škofjeloških razmer resnično, se vendar bržkone utegne nanašati le na Felicijana Trubarja, ne pa na njegovega očeta Primoža, ali pa še na kakega drugega, dalje neznanega Trubarja, kajti o znamenitem Primožu bi bil Valvasor javeljne rabil izraz „*einer* mit Namen Truber“.

Najmarljivejši raziskovalec protestantske dobe je bil Elze. Ta se je v svojih starejših spisih (Die Superintendenten 1863, Paul Wiener 1882, Primus Truber und die Reformation in Krain [Real-Encyclopaedie für Theologie und Kirche XVI, 56] 1885) glede našega vprašanja sukal vedno le okrog letnice 1530. Toda leta 1894 je bil že izpremenil svoje mnenje o Trubarjevem župnikovanju v Loki, kajti v životopisu Primoža Trubarja (Allgemeine deutsche Biographie 38. zv., str. 669) piše: „Im Jahre 1540 hatte Truber neben seiner Caplanei in Cilli noch die Pfarrei St. Helena zu Lack (bei Ratschach) in Untersteier erhalten“. Bržkone je bil dobil od katere strani opozorilo na one članke, ki sta jih v 4. tečaju „Ljubljanskega Zvona“ priobčila Žvab in Fekonja. Prvi je namreč na 43. strani imenovanega letnika na podlagi nekaterih izpiskov iz starih tržaških listin priobčil Jennerjevo sodbo, češ da je Trubar leta 1541 ostavil Trst ter šel župnikovat v Log [recte v Loko!]. Fekonja je pa potem na 99. strani ravno istega letnika, opiraje se na Gajšnikovo „Topographia archiparochiae Tyberiensis“ in na Orožnovo „Das Dekanat Tüffer“, pripomnil, da je bil Trubar leta 1540 v Loki umeščen (inauguratus) in da je 9. avgusta 1541 še tam bival. Da je bil Trubar šele leta 1540 v Loki za župnika umeščen, to je pač pomota! Fekonja sam se je pozneje v „Lj. Zvonu“ X. 480 bolj previdno izrazil rekoč: „Leta 1540 je vendar moral iti na svojo faro v Loki ter je bil zajedno oskrbnik Laške fare (l. 1541), pa še vedno tudi

beneficijata Celjski (l. 1532—1542)“; to bi se namreč dalo tudi tako razumeti, da je bil Trubar že dalj časa loški župnik, da je pa dal svojo faro upravljati po namestniku in da je zdaj leta 1540 moral sam osebno prevzeti upraviteljstvo Loške fare (?). — Elze ni dolgo vztrajal pri preneglo izpremenjenem nazoru ter se je že par let nato (1897) začel zopet približevati prvotnemu naziranju. V zbirki Primož Trubarjevih pisem, ki je izišla kot 215. publikacija literarnega društva stuttgartskega, je dal namreč v dodatku ponatisniti neko listino, datirano „Tüffer 22. Juni 1533“, ki se začinja z besedami: „Nos Primus Trubar **plebanus in Lockha**, tunc temporis vicarius in Tiffer“. Ponatisniti pa jo je dal s tem namenom, da bi ž njo dokazal, da je napačno ono mnenje, ki je bilo v zadnjem času zavladalo, češ da je dobil Trubar izpraznjeno župnijsko mesto v Loki šele l. 1540. — Kakor je iz te listine razvidno, je bil l. 1533 Trubar že loški župnik. — Našel se je pa tudi dokaz, da je to bil že tudi tri leta prej, namreč leta 1530. Ker je zanimivo izvedeti, kako da sem do tega dokazila prišel, hočem zopet poseči nekoliko v stran. — Izmed najzanimivejših knjig iz protestantske dobe je Trubarjev „Catechismus s dveima islagama“ (1575), ker je najti v njem tudi marsikaterih podatkov o tedanjih razmerah po Slovenskem. Kakor je Luter izprva zlasti preganjal tedanjo zlorabo cerkvenih odpustkov, tako se je Trubar posebno razvnel in ogorčeval zoper nepošteno, iz dobičkolovstva izvirajoče ustanavljanje božjih potov, zoper romanje, če se ž njim izrablja nevednost preprostega ljudstva in potuha daje pohajkovanju in razuzdanosti. Tako n. pr. pripoveduje na 242. strani imenovane knjige, da je pred 28 leti (to bi bilo 1547) „Vlubani pridigal fuper tu Rumane na to Gorizhansko Gorro“¹⁾, in na 202. strani čitamo tale ogovor: „Natu vi mui lubi Crainzi inu Sloveni, vas fveiftu opominam inu na Boshym meiftu proßim, fpumnite inu vprashajte, skufi koga, koku inu kadai fo le te ene noue Cerque v nashih deshelah per nashyh zhabih inu pumnenu gori prishle, fo fefydane inu k nim tulikain blaga prishlu inu perneßlu. Koker na tei Gorri per Gorici, per Gornim Gradu, pod Gradzom nad Lublana, ²⁾ Na Sileuici, Nad Lashkim, na Bruniki, Na Kumi inu drugdi. Ne fo li vie te ifte Cerque, le od tih Hudizheuih leshniuih Bab . . . gori prishle? H timu fo ty Fary, Menihi, Cehmoshtri inn Meshnary fa volo nih tre-

¹⁾ t. j. menda Sv. gora pri Gorici — javeljne da naša Šmarna gora pri Goričanah.

²⁾ t. j. bržčas Dóbrova med Polhovim Gradcem in Ljubljano. Primeri Valvasor E. d. H. Kr., VIII, 819.

buha redle pomagali“ etc. — Potem navaja splošno razne mežnarske goljufije in posebej nesramno pobožnjaško počenjanje, ki se je vršilo pri Novi Štifti¹⁾ na Tiroseku blizu Gornjega grada. Naposled pa napravi takov sklep: „Od take hudobe lotrye goluffye Malikouane inu tudi od te velike Curbarye, pyanftua, Vboya inu vse shlaht pibirye, kir fo fe per tacih Cerquah, i tem Rumanem Scryshioienem igodile inu fe she fdai gode, bi mi mogli ene velike Buqui, katere bi ne mögel oben Rymski offel nefti, napiffati. Od tiga v ti **nashi Potilli**, v ti osmi Nedeli po S. Troyci vezh naidete“. —

Katera je ta „naša postila“? Spangenberg-Krell-Jurišičeva to ne more biti, in Lutrova v Primož Trubarjevem prevodu tudi ne, kajti ta prevod je Trubar dogotovil šele tri dni pred svojo smrtjo (1586), a na svetlo ga je dal šele njegov sin Felicijan 9 let po očetovi smrti (1595). O kaki drugi slovenski ali Trubarjevi postili pa ni nič znanega. —

Tukaj je treba pomisliti, da je bil Trubar tudi vrhovni voditelj Ungnadovega takozvanega „biblijskega zavoda“, ki je imel oskrbovati ne le slovenske, ampak tudi hrvaške knjige, in sicer v dvojnem črkopisu (v cirilici in v glagolici). Kot vrhovni voditelj Ungnadovega zavoda je torej mogel Trubar imenovati na še, kar se je na tem zavodu dalo na svetlo, dasi sta hrvaške knjige oskrbovala Štepan Konzul in Anton ab Alexandro, a predgovore je ž njima vred podpisaval i Trubar (podpisani so v sledečem redu: „Podložni (umiljeni) sluge: Primuž Truber Kranjac. Anton Dalmatin. Stipan Istrijan“). Ta „naša postila“ je torej ona, ki sta jo imenovana dva glagoljaša priredila in ki je izišla v Tubingi leta 1562 (30. oktobra) z naslovom: „Postila to jest kratko istlmačenje vsih nedelskih Evanjeliov i poglaviteih Prazdnikov, skozi vse Leto, sada najprvo Hrvatskimi slovi štampana“ (v glagolici). —

Čemu razpravljam to tako obširno? Pokazati hočem, da je gotovo Trubar te hrvaške knjige tudi po vsebini natančno poznal, če se je v svojih spisih nanje skliceval, in da je morda Ungnadova trditev „das herr Primus weder die crabatish noch cirulisch sprach gar nit khan“ (Kostrenčič, 132) vendar le nekoliko pretirana. —

Vrnimo se k stvari. Poiskal sem v glagolski postili 8. nedeljo po sv. Trojici ter našel ondi na 119. listu res ono mesto, ki se Trubar na 204. strani svojega „Catehisma s dueima islagama“ nanje

¹⁾ O tem obširneje v predgovoru knjige „Prvi del novoga testamenta, vatom jesu svi četiri evangjilisti“ etc. V Tubingi 1562 (izdaja v glagolici). —

sklicuje. Naj sledi tukaj v gajico transkribirano, opomnim pa, da sem si pri transkribiranju glede ločil in vélikih začetnic dovolil nekaj potrebnih izprememb ter opustil zaznamenovanje poluglasnika.

*
*
*

Evo besedilo postile:

Pred 32, v **godištu 1530**, kada v Loki poli Rađučaja Primus Trubar plebanus bê, biše gorê nad Kompolom u vinogradih jedna baba, ta se sveta činjaše govoreći, da sveti Sebastian i sveti Rok vsaku noć k' njoj prihodita, š nju govoreći i zapovijajući, da se njima na toj gori nad Kompolom i Semarštini¹⁾ jedna crikva učini i uzida, ako to ne učine, tako hoćeta svrh ljudi i svrh živinu takov pomor i kugu poslati, da malo ljudi i živine žive ostane, ona hoćeta takoje sve vinograde i polje s toču ili gradom potleći. Ovakovim babskim djavlim besedam oni priprosti ljudi jesu verovali, i oni tudje od lisa i iz dasak učiniše jednu kapelicu i počehu ondê mise služiti, živinu i drugo blago i dari prinašati i ofrati i pripravlati kamenje k' zidanju. Ali Primus Trubar ovakovomu zidanju i darom moćno suprotiva pripovidaše i govoraše, cić toga hotiahu ga popi i crikveni vladavci na šemarskoj gori pogubiti, tako da mu biše sila pobegnuti. Potom posla njegova vikara gospodina Bartolomêja Rugilna k' toj babi, da ju pita, v' koi uri i v kakovoj spodobi ova dva svetca k' njoj prihodita. Na to ona odgovori, v' pol noći vazda dva lipa črna muža k njoj prihajata. H tomu gospodin Bartolomêj reče: ne moj govoriti, da jesta črna, nego bêla, jere djavli črni jesu, a sveti paki jesu bêli. Ona odgovori: takoje gospodine, ja hoću reći da jesta bêla. — Prem ovako jedna druga baba hotiaše imeti, da bi se treta crikva gorê na Bruniki poli Trih Krali zidala. Blizu njegova rojenoga doma poli Rastčićê jest jedna crikva dêve Marije, zove se na Šilevici;²⁾ ondê se jest Margareta Hudakončevka i jedan njegov stric Grgor Trubar jedna očita bludnica, koi biše ime Katarina Šavleča, i jedna vdovica mlinar. Ovi tri se takoje vazda svećahu i govorahu, kako se njim

¹⁾ Šmarčna pri Boštanju, Kompolje (Gimpel), Sv. Trije kralji na Bruniku — vse v Radeški okolici.

²⁾ Slevica vas in podružnica pri Vélikih Laščah, znana po Stritarjevi pesmi „Turki na Slevici“. Kdaj so Turki razrušili to proslulo Hudakončevkino božjo pot? Vsekako v prvi polovici 16. stoletja. Primeri Valvasorja E. d. H. K. XI. 432.: „Als im Jahr 1528 im Heumonat die Türken stark in Crain eingefallen, haben sie um Ortenegg herum alle Dörffer abgebrannt und greulich gewütet. Im Merzen 1546 Jahrß kamen sie wieder, fengten, brenneten und mordeten.“ —

dêva Marija prikazuje i hoće imêti, da se njoj na Šilevci jedan molstir koludricam vzdida, s ovim govorenjem jesu takoje crikvi dosta vsakoga blaga donesli i ofrali. Od ovoga popi i crikveni vladavci jesu dobro uživali i pri tom zal konac vazeše. Plebanuš ove iste crikve od svoga svaka ubijen bē. Crikvenščake Turci uhitīše, njegova strica Grgura jedno drivo ubi, Hudakončevka hodeći uvah¹⁾ nitkore ne zna kada umrē. Prem ovako crikva na Svetoj gorē poli Goricē takoje od jedne djavle babe gorē pride i vse ostale crikve na gorah. Nato biškupi popi i neka gospoda m̄lče, kad od ovakovih djavlih dari dosta mesa h kuhanju imaju. Ali djavaľ jih (kad ovakovimu sagrišeniju i himbē m̄lče, suprotiva ne prepovidaju i ne brane) hoće takoje kuhati v' paklu va vĕki, ako se k' Bogu ne obrate i za vrime prave pokore ne učine. —

* * *

Videli smo torej, da je bil Trubar že leta 1530 župnik v Loki pri Radečah („poli Rađučaja“). Dodatno še par drugih opombic.

Pri zgoraj omenjeni listini iz leta 1533 (22. jun.) je Elze pod črto omenil, da je pri listini lepo ohranjen Trubarjev pečat, na katerem se razločno pozna tesarska žaklata ali žatlaka. Videti je, da si je izbral Trubar v svoj pečatnik ta znak očetovega rokodelstva iz posebnega spoštovanja do njega, Trubarjev oče je bil namreč tesar ali cimperman (Primeri: „Catehismus s dueima islagama“ str. 525 v Regishtru: „Truberiou Ozha Mihel Truber Zimmerman

¹⁾ Bržkone = v' Vah (Ah), t. j. v Cahe (načj Aachen). Takrat so še prirejali Slovenci vsakih 7 let (1531, 1538, 1545, 1552) velika romanja v Porenje, namreč v Kelmorajn k svetim Trem kraljem in v Cahe. [Primeri Truberjev „Catehismus s dueima islagama“ str. 252: „V tim Ahi fe diuice Marye Srakiza, Jofefoue hlazhe, V skeli ty terye krali v ti Tryeri Cristufeva fukna fe kashejo“ etc]. Verjetno je, da se je tudi Hudakončevka napotila kot posebna pobožnjakinja na tako daljavno romanje, da se pa ni več vrnila. — Hodeći v' Vah = auf ihrer Bilgerfahrjt načj Aachen(?). Lastna imena niso vselej pisana z veliko začetnico in predlog je često spojen s svojim samostalnikom v eno besedo. — Da nam je pa „uvah“ tako tolmačiti, dokazujejo tudi sledeči vzgledi iz Šimuna Kozičiča knjižice „od žitija rimskih arhiereov i cesarov“: (list 51.) „Karl veliki umri na konac u v a h u dan 28. jenvara miseca, leto 71. zrasta, cjesajrastvaže 14“. (Karol Véliki je umrl naposled v' Vahu 28. dan januarja meseca v 71. letu starosti, v 14. cesarstva) in (list 55.) „Karl 5 Maksimilijanov vnuk od Filipa sina po veliceh smutnah i rasprah meju g[ospod]ju nimšku izbran bisi na konac i krunen srebrnu krunu v v a h u dan 23. miseca oktobra, leto 1520.“ (Karol 5., vnuk Maksimiljanov od Filipa sina je bil po velikih zmedah in prepirih med nemško gospodo naposled izvoljen in s srebrno krono kronan v' Vahu 23. dan meseca oktobra leta 1520). —

malnar, ie S. Jerneia Cerkou na Raftfizhi nepridnu puftil malati“.) Očitanje, ki je čitamo v enostranskem poročilu prošta Jakoba Roselenza (Gründlicher Gegenbericht 131, b) je pač menda neopravičeno. Roselenz pravi: „Truber ist ein unverstämpter Mann gewesen und hat sich nit geschämpt zuberühmen, daß in der Bawren Auffruhr sein Leiblicher Vatter an einen Baum sey gehendft worden“. Prav isto ponavlja tudi škof Chrön: „Postea [Trub.] publice confessus est per conciones, patrem ejus (Hieronymus Bartolomaeus notarius publicus¹⁾) a rebellibus rusticorum in tumultu suspensum ab arbore“. — Ker ne vemo okolnosti in pravega povoda očetovega obešenja, tedaj tudi ne moremo trditi, da je v Trubarjevem očitnem izpovedanju glede očetove smrti iskati nesramnosti, saj je tudi lahko mogoče, da so ga pobesneli buntovniki obesili zato, ker je trezno miril in svaril ter se slepemu divjanju tolpe ustavljal. — Da bi Trubar kdaj nesramno kršil spoštovanje do očeta in se zadeval ob četrto zapoved, tega ne moremo reči, čeravno ne odobruje vseh njegovih dejanj. Primeri n. pr. „Catehismus s dueima islagama“ stran 267.: „Mui Ozha, kadar ie na Rashici S. Jerneia zehmoshter bil, ie bil puftil to Cerkou vfo enimu Crouashkimu Malariu malati. Ta ie tim Suetnikom, fufeb tim logrom velike brade inu Mostazhe po Tursku inu Crouashku namalal. Natu fo vtim 1528 leitu ty Turki prishli, to Cerkou feshgali inu S. Ierneia Pilda Vkori, kir nei mogel fgoreiti, roke odbili, Ozhi isteknili, inu tu Malane ie vfe prozh palu, timu Malariu ie bil mui Ozha dal duaiffeti Vogerskih Slatih. Te ifte bi bil bule nalushil, de bi bil ene shtiri Voli kupel, inu tim bofim fofedom dal, de bi shnimi bili Orali, fuie Otroke shiuili.“ —

¹⁾ Zgoraj navedenega izraza Chrönovega „notarius publicus“ pa nikakor ne gre tako razumevati, kakor da je bil Trubarjev oče morda javni beležnik (öffentlicher Notar) v današnjem pomenu. Prim. Hitzinger v Mittheilungen des histor. Ver. für Krain 1865 stran 2 in Dimitz Gesch. Krains II., 198. — Ta „notarius publicus“ pač ni nič drugega kakor Trubarjev „zehmoshter“ t. j. cerkvenščak ali cerkveni ključar, ki ima v imenu srenje (od naroda izbran; *publicus* = *poplicus* od *populus*) nadzorovati oskrbovanje cerkvenega premoženja in zabeleževati cerkvene dohodke in potroške.

Brez tragike.

Spisal dr. Ivo Šorli.

Konec.

„B“ akor da je bilo včeraj, se še spominjam!“ je vzdihnil po kratkem molku. „Na prvi hip, prvih štirinajst dni je celo meni ugajal in rekel sem si ves vesel: glej, spet en kolega, kakor se tiče. Bil je jako postaven mož z izredno markantnimi potezami in s tako lepim čelom, kakor ga nisem videl ne prej ne pozneje. Tudi njegove velike, rjave oči so imele nekaj posebnega, le da so bile meni neprijetne, ker je bila svetloba razlita enakomerno čez nje in se ni imel pogled na njih kje ustaviti. Že po prvem večeru, ko smo bili vsi skupaj, sva se prepirala ž njo radi teh oči: jaz sem trdil, da so mrzle, ona da so gorke in strastne, in jaz še danes ne vem, kdo je imel prav. Drugače pa smo se spočetka vsi ogrevali zanj. Ne jaz ne moj prijatelj dotlej še nisva poznala te vrste ljudi. Dobil sem jih pozneje še precej v življenju, no, presleparil me potem ni nobeden več.“

„Da, nevarni ljudje so to!“ je pritrdil samemu sebi. „Posebno ostrih oči je potreba, da se jim pogleda v dušo. Zato so mladim ljudem in ženskam še dvojno nevarni, če jim spet ne pride na pomoč slavni instinkt. A pri njem jim tudi instinkt ni nič pomagal: dasi je imel mož že čez štirideset let, so vendar vse norele za njim. Toda jaz ne govorim o vseh teh, o takih povprečnih ženskah, ki sploh niso ljudje,“ se je popravil jezno — „ona, ona je bila vendarle nekaj drugega, ona je bila res fina in globoka duša. Globoka duša — jaz ne mislim tu ljudi, ki imajo prsi, polne neke sladke zmesi, kar so nazadnje posebno ženske skoro vse,“ je razlagal počasi, „jaz imam tu v mislih tiste v čudeže življenja in stvarstva zamišljene, bogve kam zasanjane duše, ki cvete lotos v njih . . . In to je bila ona . . . In ona je hrepenela po dušah, ki cvete lotos v njih . . . Samo on jo je premotil. Zlodej! — saj je pa tudi govoril kakor med; pa prav o vsem, kar je človek hotel! On ni nikdar začel, toda ko smo bili že v tiru, je prepeval kakor slavček. Da, kakor slavčki prepevajo ti ljudje!“ je siknil strastno. „Solnce

ugasne, tiho priplava mesec na nebo, topel vetrc zaveje od nekod in iz grma plaka čudovito bajno — pa stopiš tja, zasadiš svoj pogled ostro med tenka, črna stebelca in pred teboj sedi gnusen kalin, v gnezdu, spletenem iz solnčnih in luninih žarkov, a črezinčrez pomazanem z lastnim blatom!“

„Da, vse pokradejo, kar vidijo lepega!“ je nadaljeval vedno bolj strastno. „Jaz sam si nisem vedel dolgo razložiti, zakaj me je kar rezal in zebel njegov glas, kadar je postal tako mehak in gorak. A potem mi je postalo vse jasno: bistre oči in dober spomin je imel, morda tudi neko tatinsko veselje do vseh teh prelesti, pa je spravil vse v se, kjer je kaj takega dobil, a ostalo mu je v prsih vse na vrhu, ker se ni imelo kam pogrezniti. Včasi se mi je zdelo celo, da ima vso to pestro kramo samo v glavi, prsi pa da so mu popolnoma votle, čeprav je gotovo sam mislil, da ima tam notri celo veleposestvo samih cvetnih vrtov.“

„Ah, kolikokrat sem ji vse to pripovedoval!“ je vzkliknil žalostno in naenkrat se mi je zazdelo, da je morda to žensko on sam ljubil, ne da se je kdaj tega zavedel. Podprl si je bil glavo z levico in strmel predse na kamenito mizo. Globoko nekje v njegovem glasu je nekaj tako čudno drhtelo, ko je govoril dalje:

„Zapazil sem bil kar naenkrat, da se med njima nekaj plete. Ali sem jo že tako popolnoma poznal, ali je bila temu vzrok moja večna nezaupljivost, jaz ne vem, a to vem, da mi ni mogla skriti velike izpremembe v sebi. In potem sem bil ujel nekoč en njen pogled, ko se je ozrla čez mizo k njemu, in moje oči so postale risove. In odtlej nisem imel več miru... Ljuto sovraštvo, brezkončno zaničevanje do nje se me je polastilo. Saj ji prej nisem iz kakih posebnih namenov odpiral oči. Le samo teoretično takorekoč sem jo hotel prepričati o svoji svrhi glede tega človeka — niti mislil si nisem, da bi ji mogel postati nevaren, zdaj pa, ko sem videl, da je bilo vse zaman, je zagorelo strašno in besno v meni. O, lahko bi jo bil še rešil, ena opazka, ki bi jo bila samo onadva umela, bi bila zadostovala; ona je bila plašna, on pa strahopeten in zelo dostojen človek. Toda ne, nisem hotel. Uničiti sem jo hotel! Jaz sam ji priskrbim priliko, da pade, sebi pa dokazov, da je padla. In potem jo bom imel popolnoma v svoji oblasti in naredim ž njo, kar bom hotel. Tako divje nisem nikdar nikogar sovražil!“ je viknil.

„Ljubil si jo!“ sem si mislil. „Čudno, da ta človek, ki vidi vsakomur do zadnjih globin njegove duše, najbrže, vsaj če se samo ne dela, niti ne sluti ne pravega imena svojemu sovraštvu do nje!“

„Prepričan sem bil, da dotlej nista še nikdar govorila sama med seboj. Vedno je bil kdo poleg, naj smo bili že pri njih doma ali v gostilni. A imeli smo prekrasno spomlad in navduševati sem se počel naenkrat za izlete. Poskrbim že jaz, da se lahko razgovorita! sem si mislil. Včasih sem si pač očital, da ne delam kot prijatelj svojega prijatelja, toda ugovarjal sem si nato: v svojem srcu je že prešestvovala, in vsak pameten človek bo priznal, da je za stvar samo na sebi popolnoma vseeno, ali katera prešestvuje samo v mislih ali pa tudi že v dejanju. Človek jo potem vsaj lahko požene, če se mu zdi. Če je že mogla odpasti od takega čudovitega človeka, kakor je bil njen Adolf, naj se potopi do grla v blatu!“

Pokazal je s prstom v tla in obraz mu je bil krut, trd, kakor iz kamena.

„Prvi izlet, drugi izlet, tretji izlet. Vse se je izborno zabavalo, jaz gotovo najbolje. Videl sem vse, prav vse — obračal sem jima hrbet, a ju vendar videl pred seboj... Stala sta često skupaj, on je govoril, ona večinoma molčala. Tako-le malo nagnjeno glavo je imela, kakor slikajo Evo v pogovoru s kačo. Vedel sem vsako minuto, kako daleč sta že. Bogme, dobro se je držala, kar občudoval sem jo, slavček-kalin pa je pel premilo in prelepo!“ se je zarezal. „No, in pri tretjem izletu sem jima vse tako srečno uredil, da jo je on spremljal domov in da sta bila zadnji par. Jaz sem šel z Adolfom in še z enim gospodom veliko naprej. Preštudiral sem bil že tja grede celo cesto, kje bi utegnil moj cenjeni kolega postati najbolj nežen. Na sredi poti je bil majhen gozdiček samih bajnošumečih, črnih borov. Do tu ji bo tožil svoje bolečine, sem si mislil, tu pa ji gotovo ovije roko okrog pasu, če si bo že upal. No, pa pridemo do tistih borov in jaz sem se opravičil in izgubil v gozd. Previdno sem se splazil nazaj za gost grmiček in čakal. Šli so mimo drugi, par za parom, slednjič pa sta prišla onadva, počasi in tu še bolj počasi. Roko je imel že ovito okrog nje in govoril ji je mehko, pridušeno in strastno, ona pa je ihtela. Tedaj, tik pred menoj jo je stisnil tesneje k sebi in jo pobožno poljubil na čelo. Stresla se je, viknila, vrgla mu obe roki okrog vratu in se mu vsesala v ustni... Potem sta odkorakala molče dalje...“

„Dobro!“ je pokimal. „To je bil najbrže prvi poljub. Popravil sem si klobuk in jo udrl po ovinku navzdol. Kmalu sem došel svojo družbo in vtaknil sem nehote prijatelju roko pod pazduho, kakor da ga hočem podpirati, ubogega otroka z njegovo veliko vero v srcu...“

„A kaj bi pripovedoval vse posameznosti!“ je nadaljeval. „Saj je vedno isto. Samo skrivati sta znala občudovanja vredno. Živ krst ni slutil ničesar, še najmanj njen mož. Hm, skoro je sedem let skupnega življenja, ko mu ni dala niti najmanjšega povoda, pa bi človek ne zaupal! Spavaj, spavaj, dete, sladko! . . . Saj je vedno isto! Žene vsaj varajo svoje može skoraj vedno, ko pridejo v ona vražja entre-deux-âges-leta, približno med tridesetim in petintridesetim letom, ko začne že mladosti lučka pojemati in se baš zato še enkrat divje vzbne kakor v blaznem strahu pred tik tam zadaj prežečo nočjo . . . In takrat je mož, ki je bil morda spočetka prav po neumnosti ljubosumen, že popolnoma zaziban v sladko zaupanje ali pa že preveč top, da bi ga še kaj vznemirjalo. Saj nazadnje tudi ni čudno, če vsled te toposti žensko srce, ki je večno mlado, še enkrat z vso strastjo, z vsem obupom zahrepeni po bajni ljubezni, po opojni sreči, ki je ni hotelo biti, ni hotelo biti . . . O, saj bi jih pravzaprav ne smeli obsojati!“ je vzdihnil. „Žensko srce veruje nepoboljšljivo v bajke, in gnusne so pravzaprav samo one, ki gredo iz pohotnosti na lov . . . O, in kako te ženske potem ljubijo! Iztrgati jim smeš srce in ga vlačiti čez kamenje kakor krvavo cunjjo, pa ti ga ne izvijejo več iz rok. Saj je vse drugo skoro vedno le špekulacija, čeprav nezavedna špekulacija, tu pa je ljubezen pristna, sama radi sebe, vse, vse žrtvujoča strast. Neumnice!“ je vzkliknil naenkrat z bridkim nasmehom. „Neumnice, ker ne vedo, da je zapisan v slehernem moškem srcu večni zakon, da more resnično ljubiti samo žensko, ki jo spoštuje. Morda se je sokrivec res oklepal nekaj časa z vso silo — pa pride nedolžnost mimo in upihne prejšnjo temno in prižge svojo svetlo, čisto luč . . . O, ali ona še te tolažbe ni imela, da jo je vsaj tedaj, vsaj nekaj časa resnično ljubil. Zahrepenel je bil po njenem telesu, in ko ga je bil uničil, ji je povedal, da mu ni za nič več . . .“

„Torej skratka!“ se je opomnil samega sebe. — „Imela sta sestanke, to sem izvedel kmalu. Bil sem kakor lovec vedno za njima in imel sem tudi svoje pse. Še enkrat sem ju opazoval iz zasede. Videl sem, da je bila ta ženska tudi silno čutnostna — zakaj še to sem hotel vedeti. Poznal sem namreč tudi ženske, ki se vdado svojim ljubčkom edino le iz ljubezni, in te si ohranijo vsaj dušo neomadeževano. In tako sem imel torej po onem prizoru njeno sliko popolno in s tem svoj načrt končan. Samo še en dokaz, črno na belem, sem hotel imeti in tudi tega mi je prinesel še isti dan eden mojih psov. Bilo je njeno pismo do njega — sami biseri, ki jih je pa moj pes ugrabil, predno jih je dobila svinja.“

Izpil je zopet kozarec in se naslonil nazaj.

„Da, namenil sem se bil, da mu odprem oči, vsaj polagoma. Namreč prej sem bil to sklenil, ko sem se pa oni dan vračal iz gozda, kjer sem ju bil zadnjič opazoval, mi je postalo naenkrat strašno težko pri srcu. Dosegel sem bil, kar sem hotel — videl sem, z lastnimi očmi sem videl, da je padla. Videl sem več, nego sem hotel videti — videl sem, da je že grozno globoko padla. In to se mi je uleglo težko na dušo. Ne, ni vseeno, ali bi bila prešestvovala samo v svojem srcu, ali pa tako . . . tako . . . sem si moral priznati. In tega sem bil jaz, edino jaz kriv! Ali ni bilo zdaj že vse prepozno? Toda ne: bila je že globoko, a še ne na dnu, kjer je ležal ta lopov, ki jo je vlekel počasi nizdolu. Nekaj, nekaj se je dalo še rešiti. A kaj pa on? . . . In zdaj mi pride na um, da sem se bil spomnil prej pravzaprav radi tega momenta cele te povesti. Da, kaj pa on? sem se vpraševal. Bil je miren, tih človek, tudi vse njegovo delovanje je bilo sicer čudovito vztrajno, a vedno premišljeno in celo konsekvantno, a poznal sem ga predobro, da bi bil zaupal temu miru. Ravno v njegovem čustvenem življenju sem opažal neko posebne vrste neskladnost, neprestano valovanje in kipenje in edino njegova ljubezen do svoje žene je bila kakor veliko božje solnce nad tem razburkanim, izpreminjastim morjem . . . In nameriti kar strel iz topa naravnost v to solnce — ali se ne zamaje zemlja? . . . Dobro, pa ne naravnost v solnce, bom pa le kamenje metal počasi v valovje, da počasi vzkipi in zdivja, da se dvignejo temni oblaki iz njega in se razležejo vse tja čez pod solncem, dokler ga polagoma ne razkrijejo in da ne bo še sam vedel, kdaj je za vedno zašlo . . .“

„Nekega popoldneva v zgodnji jeseni je bilo, ko sem se napolnil k njemu, da pričnem svoje težko delo. Sprejel me je s posebno veselim obrazom in skrivnosten nasmeh se mu je zibal okrog lepih, dobrote polnih ustnic. „Kje je Julija?“ sem vprašal. Spravil me je bil v zadrego s svojim smehljajem in nehote sem vprašal najprej po oni, ki ji je namenjeno, da mu to, meni zdaj tako mučno smehljanje za vedno izbriše z obraza. „Na izprehod je šla,“ se je namuznil. „Meni se je že čudno zdelo, zakaj toliko lazi okrog, a seveda, saj si še sama ni upala upati, kaj bi še mene morda neopravičeno sladko vznemirjalo. No, zdaj pa je gotovo“ — govoril je vedno hitreje in prsi so se mu vidno dvigale, — „in zelo prav dela, da hodi na izprehode. Saj veš, da je ženskam v teh okolnostih to naravnost potrebno. No, kaj me gledaš? Za botrčka te bomo prosili!“ Naenkrat

me je objel — te navade nisva imela — in jecljal, jecljal kakor otrok . . .“

„Postal sem ves trd. Hudič! sem siknil in se prijel za glavo. — „A-a-a? Po osmih letih!“ je vzklikal ter se čudno pretvarjal pred menoj.“

„Sunil bi ga bil, da bi se bil zaletel ob zid! — samo ta občutek sem imel. Zagabil se mi je on, zagabilo življenje, zagabil ves svet in — — — O! menda je res, kar mi je prišlo pozneje na um, če sem se spomnil te ure, da ima vsak človek vsaj enkrat v življenju moment, ko je njegova duša večja, veličastnejša nego vsa vesoljnost. Nekaj nepopisnega me je zgrabilo, stal sem tam gori nekje visoko, visoko, proklel sem sebe in vse pod seboj in prisegel, da svoje usode ne navežem nikdar na nobeno človeško bitje! . . .“

„No, te prisege mi ni bilo pozneje niti tako težko držati!“ se je nasmehnil ter spet mirno nadaljeval. „Zlezal sem s svojih višav spet k temu blaznoveselemu revežu, a pri tem padel vznak na svojo stolico, s katere sem bil planil kvišku, ter strmel nemo vanj.“

„Le pomiri se,“ mi je prigovarjal z res fino ironijo — o! — in jaz sem se res kmalu pomiril. Sklenil sem, da vsaj danes še molčim — njegova milostiva je bila oplahnila z mojim načrtom tako uspešno ob zid, da so štrlele črte na vse strani . . . A toliko radoveden sem bil pa vendar, da sem ga vprašal, kako da sam ne spremlja nikdar svoje žene na njenih blagoslovljenih izletih. „Kaj hočeš, ko ima človek toliko dela. In potem so ženske v takem stanu menda rade med seboj — saj ima dovolj prijateljic. No, ti bi tudi lahko stopil kdaj par korakov ž njo — tvoj kolega se ji je že vsaj petkrat ponudil.“ „A?“ sem zategnil in v pravem pomenu zijal vanj. Saj je bilo tako vražje bedasto vse, kar je ta človek danes govoril, da nisem mogel priti k sebi. Zastonj sem si pravil, da ničesar ne ve in da zato pri najboljši volji ne more drugače. Res, če bi ne bil moj prijatelj, bi se bil nebeško zabaval!“

„Hotel sem že oditi, ko je naenkrat ona vstopila. Adolf se je nasmehnil, češ, da že vse vem, in jaz sem ji čestital. Nehote sem ji pri tem pogledal naravnost v dušo. Za hip so se ji punčice prestrašeno razširile, a takoj je bila spet mirna. Znake slabe vesti zna najnavadnejša ženska res stokrat bolje zatreti nego najhuje rafinirani moški zločinec! . . .“

„Na tihem sem zaprosil službe v drugem kraju, a se mi ni posrečilo. Res, rad bi se bil rešil te hiše, ki sem moral v njo zahajati, dokler sem bil tu, a kjer me je kar dušilo. Če se spomnim!

Dal je kmalu nato večerjo in v pozni uri je vstal ter napil s presrčnimi, krasnimi besedami njej . . . In oni je bil zraven! Naslikajte si sami, kako mi je moralo biti!“

„Toda potem se je nekaj izpremenilo,“ je nadaljeval tiše. „Njej se je njeno stanje že popolnoma poznalo in tedaj sem zapazil, da se je oni pričel odmikati od nje. Zaman so iskale njene grozopolne, bolj in bolj vodene oči njegovih — cele večere se ni niti enkrat ozrl v njo . . . Zahajala ni že nikamor več in jaz sem moral posedati cele večere pri njih. Adolf je vabil pogostoma tudi njega, a poiskal si je bil dober izgovor — pisal je baje razpravo o staroslovenskem naglasu ter se bil popolnoma poglobil v svoj zanimivi elaborat. Ona pa se je hujšala od dne do dne. In često ni cele večere izpregovorila niti ene besede. Sedela je v svojem naslanjaču in strmela kakor brez življenja v zrak . . . Nekega dne pa mi je povedala njena lepa sobarica, s katero sva si bila nekoliko dobra, da je bil moj kolega stopil tisti dan za hip gori ter vprašal zunaj pred vrati po gospodu. Tedaj pa da se je bila oglasila v sobi milostiva ter ga poklicala noter. Vstopil da je očitno nerad, črez par minut pa da ga je slišala nervozno vzklikniti: „Pusti me!“ — ali „Pustite me!“ — a zdi se ji, da je rekel „pusti!“ — „Jaz ljubim samo zdrave in vesele ljudi! Saj sem rekel to že stokrat!“ In začudeno me je vprašala, kaj naj to pomeni. Komaj sem jo nalagal! . . . Sicer pa se je dal moj gospod kolega mesec pozneje premestiti nenadoma drugam . . .“

„Tri mesece potem je bil prišel njen čas. Celo to dobo mi ni ostalo drugega, kakor molčati. Bog varuj, zdaj provzročati take grozne prizore! — odložil sem vse dotlej, ko bo prestano. Morda bom pa sploh molčal, sem si mislil. Adolf je srečen. Da, zdaj šele je njegova sreča popolna — čemu mu jo zrušiti? In ona je sedaj spoznala, s kom je imela opraviti, in oklene se morda z novo silo svojega plemenitega moža. Mlada je še in celo življenje ima časa, da poravnava svoj dolg in poplača svojo krivdo. Sebi je uničila življenje, a še vedno ga lahko sladi drugim.“

„Toda prišlo je drugače. Umrla je na porodu, ona in dete . . . Ničesar več ni bila izpregovorila — dva dni je ležala brez zavesti, vsa bela in lepa, zvečer ob devetih pa je konstatiral zdravnik njeno smrt.“

„Adolf je bil uničen,“ je začel zopet po dolgem molku, med katerim si je bi podprl glavo z obema rokama. „Uničen, v popolnem, strašnem pomenu te besede. Sedel je v svoji sobi, v njenem naslanjaču in strmel predse kakor prej ona . . . Jaz pa sem prebil

ves svoj čas pri njem. Črez dan je prišel večkrat njegov koncipijent s kakimi ljudmi tiho v sobo, se nemo priklonil, pritisnil pečat na listine ter mu potem vtaknil pero med prste in položil desnico na papir. Takrat se je vselej zganil in mehanično podpisal, ne da je koga pogledal.“

„A temu ni hotelo biti konca. Drugi teden je pač že včasih vstal s sedeža, hodil z dolgimi koraki gori in doli po sobi, a izpregovoril še vedno ni z nikomer. Samo včasih: „Ne muči se, ne muči se z menoj, saj je itak vse zaman!“

„Črez dva meseca še vedno ni bilo mogoče ničesar opraviti z njim. In zdaj sem docela resno premišljeval, kaj naj storim. Ali naj mu vse povem? Ali ga s tem ozdravim ali pa popolnoma ubijem še tisto, kar je ostalo? Niti slutil nisem! Zato mi je vselej zastala beseda v grlu. In čakal sem še in še odlašal.“

„Nekega lepega večera sva sedela na terasi. Jaz sem delal — nosil sem vedno kaj s seboj, da mi ni bilo dolgčas, saj on me je itak prosil samo tega, da sem bil pri njem. „Strah me je,“ je rekel včasih. Tisti večer pa je začel naenkrat govoriti. „Glej,“ je rekel tiho in žalostno, „vse te dni premišljuje, ali mi bo še kdaj bolje. In zdaj čutim, da mi bo . . . Ti veš, da najbolje v meni so moje sanje. Kaj to zunanje življenje, saj to ni življenje! — moje sanje edine so mi delale življenje lepo in ga polnile. In vse moje sanje so bile njene . . . Kakor kodrasta deca okrog svoje lepe mlade mamice so bile . . . In zdaj je odšla ona in oblekle so se v dolge, posmrtnne halje in tavajo izgubljene, žalostne po moji duši in iščejo, iščejo . . . Čisto tihe in snežnobeke so in čutim jih, kako stopajo tam notri s svojimi mehкими, gorkimi nožicami okrog . . . In meni de to tako dobro! . . . In najbolje mi je, kadar sem sam in sedim popolnoma pri miru . . . takrat se moji beli angeli tam notri čisto nič ne boje in njih gorke nožice se vdirajo globokeje v mojo dušo . . . Pridi včasih k meni, prijatelj, a življenja mi ne nosi več s seboj in ničesar, kar je tam zunaj. Ne briga me nič več in nočem, da bi se moje sanje preplašile . . . Odpovej moje posle povsod tam zunaj, v „Čitalnici“, pri „Sokolu“, pri vseh društvih. Isto naročim svojemu koncipijentu glede notarijata — on je zdaj prvi na vrsti, naj zaprosi sem ali kamor hoče. Jaz imam dovolj, da lahko živim in s svetom nočem imeti ničesar več opraviti. Povej mu, da sem umrl in da počakam le še nekoliko časa tu le notri za temi okni, v prednesih . . . Res, meni je dobro . . .“

„Odšel sem, in ko sem stopil na cesto, sem imel občutek, kakor da sem prišel iz mrtvašnice, in kadar sem se napotil spet k njemu, mi je bilo, kakor da grem kropit dragega mrtveca, ki je blaženo v Gospodu zaspal . . .“

„A nisem verjel, da bo vedno tako. Premlad je bil še in preveč moči je bilo v njem. Videl sem jih mnogo žalovati cela leta, a slednjič jih je vendar potegnil vrtnec življenja zopet v svoje vrvenje. Toda — ali ni škoda vsakega meseca, ki ga tako preživi, skoraj bi rekel premre? Škoda, škoda — to je pravzaprav neumno govorjenje; vsakdo ima nazadnje pravico, živeti ali biti mrtev, kakor se mu zdi, a mora že biti opravičeno, da od vsakogar zahtevamo, naj stori kaj tudi za narod, za človeštvo in kar je takih pojmov. Pri njem je bilo to pa še čisto posebno opravičeno, zakaj on je bil tu v tem kraju edini resnično poklicani voditelj vsega javnega življenja in delovanja. Kremenit značaj, dalekoviden mislec, sijajen govornik, neodvisen mož! In ravno v zadnjem času pred vsem tem smo se bili ljuto zgrabili s svojimi nasprotniki in zdaj smo stali pred njimi kakor vojaki, ko je padel general. Povsod smo ga pogrešali, že ker smo se ga bili tako privadili, da smo bili vsi šibki brez njega. Kmalu pozneje smo morali prirediti neki shod, a pravim vam, da bi bil zapazil, tudi če bi bil prišel prvič v ta kraj in bi ne bil o Adolfu nikdar ničesar slišal, da tem ljudem na odru manjka onega, ki jih vodi.“

„Te okolnosti so me tirale do odločilnega koraka; to neprestano, že nadležno povpraševanje po njem in večne prošnje, naj ga poskusim zbuditi, a vrhu tega še misel na njega samega. Včasi so mu ustnice tako bolešno strepetale, včasi mu je tako čudno zahropelo v prsih, da mi je šlo mrzlo do mozga. Ta človek trpi, trpi in se samo dela mirnega, sem si dejal stokrat, že sem se ozrl nanj. In koliko trpljenje ga še čaka, predno ga čas ozdravi, če ga sploh kdaj ozdravi! Če mu dam pa naenkrat to strašno zdravilo — morda bo že drugi dan zdrav . . . A če ga počke, pa naj ga počke — tem boljše zanj in nič izgube za nas. Tako sem si govoril res v imenu naroda-egoista.“

„A morda bi bil vendar še dolgo odlašal, da ni sam pospešil moje odločitve. Nekega večera sem prišel k njemu in zagledal brlečo lučko pred veliko podobo . . . Bila je ona . . . Dal si jo je bil naslikati od znamenitega umetnika in danes jo je bil prejel ter prižgal svetiljko pred njo . . . Torej pravo malikovanje! — Začel sem dvomiti, ali je sploh še popolnoma normalen. „Ne smej se,“ je stopil k

meni, „v tolažbo mi je! Ona zasluži, da jo častim kakor kristjan svoje svetnice.“

„Tedaj pa me je zgrabilo. Zagabil se mi je kakor tedaj, ko je jecljal pred menoj, da bo oče — šem jaz sploh nisem mogel nikdar trpeti, ker so . . . ker so neestetične!“ Brutalen odpor, ki je prežal na to morda vse te večere, kar sem jih bil preživel ob tem zdaj tako šibkem človeku, je planil naenkrat v mojih prsih pokoncu in se vrgel proti njemu kakor zver.“

„Tako? Ali pa ti veš, da je bila svetnica?“ sem zategnil hudobno. „Kaj? Ti se drzneš dvomiti!“ je kriknil besno in skočil tik pred me . . . Stala sva si nasproti, oči v oči, sovražno, oba vsa trepetajoča strasti . . . Tedaj sem potegnil meč in sunil, počasi in preišljeno in z mirno roko: Jaz ne dvomim samo, jaz vem celo, da te je nesramno varala! . . . Opotekal se je in smrtno obledel in z levico se je prijel za vrat, z desnico pa za prsi . . . V istem trenutku, dobro se še spomnim, sem čutil samo, da so te-le geste, ki sem jih videl tolikokrat v glediščih v takih veledramatičnih trenotkih in ki so se mi zdele na odrú nenaravne in zoprne, res pristne in iz življenja vzete. Samo to sem čutil tudi potem, ko se je hropeč zgrudil v svoj naslanjač. In pa slast zmagalca, ki je z enim samim krasnim zamahom podrl sovražnika na tla!“

„Molčala sva precej časa oba. „Ali imaš dokaze?“ je vprašal potem s svojim nekdanjim, že tujim mi glasom. Vzel sem tisto njeno pismo iz listnice in ga molče položil predenj. Čital ga je do konca in samo roke so se mu tresle. „A? On?“ je prikimal in vstal. „Hvala lepa! A zakaj mi nisi prej povedal? Ti si vedel?“ Govoril je skoro popolnoma mirno. Da, jaz sem vedel, sem odgovoril, a molčal sem, ker je bilo bolje tako. Zdaj pa sem te hotel zbuditi spet v življenje. In zato, da ne boš neumnosti počenjal! Moj glas je bil trd in hladen, kakor je življenje trdo in hladno.“

„Dobro! Pusti me zdaj samega!“ Podal mi je desnico in hotel oditi v drugo sobo. Tedaj pa sem se zbal zanj iz zgrabil sem ga z obema rokama. „Kaj misliš zdaj storiti?“ se mi je izvilo. „Ne vem!“ je skomizgnil malomarno. „Samo eno te rotim — počakaj do jutri s svojimi sklepi, vsaj do jutri po kosilu. Pridem k tebi in pomeniva se skupaj. V imenu najinega prijateljstva te rotim za to!“ sem prosil.“

„Moj glas je bil ves plah. Bal sem se, kanalja, da bi se že nocoj ne končal in da bi me potem vest ne grizla, da sem ga jaz ubil . . .“

„Dobro!“ je pokimal mirno. „Pridi torej po kosilu!“ Oddahnil sem se in odšel. Zaspal pa sem tisto noč šele proti jutru. Kaj stori? Kak bo jutri? samo to mi je vrelo po možganih.“

„V šoli, popoldne sem bil ves raztresen, po kosilu pa sem kar dirjal k njemu.“

„Sedel je pri pisalni mizi, strašno bled, a popolnoma miren. Moje oči so bile nemo, hlastno vprašanje. „Sedi!“ je rekel ter mi raztegnil droben list. Bilo je pismo nanj, kjer mu je povedal, da ve vse in da ga zakolje kakor psa, če kdaj zine o tem, kar je bilo. „In sicer ne ve nihče, ne sluti nihče?“ je vprašal, ko sem mu molče vrnil pismo. „Ne!“ sem odgovoril trdno in potem čakal ves presenečen, kaj še pride. „No, kaj me gledaš? Bog ti povrni, kar si mi storil. Grenko zdravilo, a izborno!“

„Vstal je ter se leno iztegnil. „Vse prazno je zdaj tu notri“ se je nasmehnil ter si pokazal na prsi. „Treba, da spet s čim napolnimo, s čimer si bodi! Torej v nedeljo — da, v nedeljo lahko napravimo shod na Plečah. Povej to doktorju Žemlji. Pripravi jih tudi, da ne bodo preveč zijali, ko pridem jutri v kavarno. In nihče naj mi ne izraža sožalja in nihče ničesar ne vpraša!“

„No, in ljudje so rekli, da je postal zopet, kar je bil nekdaj, ljudje. Jaz ne vem — midva nisva nikdar več govorila sama med seboj. „Menda nisva imela o čem več . . . Drugo leto je vzel svojo dekle. Marker, plačam!“

Moč.

Iz temnih, nepoznanih nižin
v jasno svobodo sleherni dan
se dvigne solnca mogočni žar —
in veseli se zelenih planin
in veseli se dehtečih poljan
svobodnega vsemira silni car.

Ej, tak v duši tajna moč
iz nočnih senc, iz temé,
iz nižin prek najvišjih vrhov
vstaja, dviga se v dan skozi noč
in z novo radostjo polni srcé
in daje ponos vedno nov.

Vekoslav Spindler.

Četrto stoletje slovenskemu slovstvu na braniku.

K petindvajsetletnici „Ljubljanskega Zvona“.

Spisal dr. Jos. Tominšek.

III.

1.

leta 1824. sta Jarnik in Slomšek skušala izpodbuditi Metelka, naj izdaja list z naslovom „Slavinja“; Slomšek je zanj tudi poslal dve pesmi. „Slavinja“ bi bila tednik in bi bila po vesteh, ki jih imamo o njej, postala morda prvi slovenski leposlovni list.

Ali prošnja tedanjega kaznilniškega kurata na ljubljanskem Gradu, Janeza Ciglerja, ter duhovnika v pokoju, pl. Andriolija, in kamniškega kaplana Ignacija Holzapfla do vlade, da bi smeli izdajati omenjeni list, je bila odbita, morda precej vsled kvalifikacije, ki jo je dal škof Wolf prosilcem, češ, da se jim moralno in politiško ne more nič očitati, da pa nimajo potrebnih vednosti za izdavanje takega časnika. (Primerjaj o vsem tem Jezičnik IX. 16, 23/24, J. Lego v „Lj. Zvonu“ 1886, 316; Vrhovnik n. n. m. str. 33—35.)

2. Vsekakor pa bi bil postal leposloven list „Metuljček“, ki bi ga bil dal Slovincem Stanko Vraz, ko bi ne bil postal izključno „Ilirec“. ¹⁾ Kakor Prešeren je uvidel tudi on, da so potrebni najprej zabavni, potem tudi poučni spisi izobražencem srednjega stanu, a do konkretnega sklepa je prišel leta 1837. Dne 2. aprila piše namreč Prešernu: „Ich beschäftige mich gegenwärtig unter Beihilfe des Herrn Baccalaureus Mikloshizh mit der Zusammentragung der Materialien für einen Rivalen der Zhbeliza . . .“; Vrazu sta pristopila Miklošič in Trstenjak. Rojstvo ideje pa opisuje Vraz obširno v pismu do Muršca, pisanem v ondanjem značilnem romantskem tonu („Kres“ III. 614): „Včera smo se nas je trojica po šetališi sprehajalo; mi smo si nekaj govorili od Slavenov . . . ter naše oči obrnoli na nas Slovence — o kakšna žalost nas je obišla . . . Ter si Miklošič zgolči, kak pa mi ne bi mogli, da nam Čbelica zaostaje,

¹⁾ O nastopnem gl. A. Fekonja, „Kres“ III. 613—15, po njem Vrhovnik n. n. m. str. 35.—37.

v naše zrake kaj drugega poslati. Ino vsi skriknemo: „Metuljička, zlatoperotnega ljubčeka rož! . . . Ti mu daš, mi Miklošič reče, gobec, g. Trstenjak noge, jaz drugo truplo, dr. Prešern nam more peroti poslati . . . Samo jedno: . . . Kde so penezi za tiskanje? . . . Jeden reče: „Jaz dam pet ranjški“; drugi: „Jaz deset“; tretji: „Jaz tudi deset“; ter polji prvi: „Jaz se ne dam v sramoto: Jaz tudi deset. Dobro! Zdaj trideset ranjških mam; tiskanje stane šestdeset“. — Potem se še pove, katere može bodo prijeli za mošnjo, da se nabere še 30 gold., in se naposled ugiblje, v katerem pravopisu naj se list tiska, „po bohorčici ali po čehoilirčici“. — Vsi so za zadnjo, le „baccalaver Miklošič se močnima rokama bohorčice drži; jega s čehoilirčico pobratiti, je šmentna reč, zakaj on je mož — tenacissimus propositi“ — Tako naivno in vendar preudarno, s kapitalom 60 „ranjšev“ se je snoval prvi slovenski, res — leposlovni list. Veliki idealisti so bili, ki so ga ustanavljali in idealizem je postal — izvzemši zadnje naše čase? — glavni fond ustanoviteljem in podpirateljem naših leposlovnih listov. — Ali „Metuljček“ ni vzfrfotal. „Zakaj ne?“ vpraša Fekonja in si da sam odgovor:

„Oj, joje, joje in prejoj!
Oh ni, Slovenska, čas še tvoj.“

3. Leto pozneje (1838.) je snoval urednik nemške „Carniolije“, Leopold Kordesch, slovenski politički časnik, „Krajske novice“, s slovstveno prilogo „Sora“. Podjetje pa se že zato ni moglo posrečiti, ker Kordesch z vsemi svojimi sotrudniki ni znal pisati niti slovenski niti ilirski, kakor poroča Prešeren Vrazu (Letopis Matice Slov. 1877, 163.).

4. Ostal je torej tudi ta list — ne na papirju, ampak — v načrtu, tako da je prvi leposlovni list, ki je res izšel in izhajal, a šele 10 let po namišljeni Sori, bil „Vedež“. Res je bil, kakor se imenuje sam, le „Časopis za šolsko mladost“, a vsebina je vseskozi taka, kakršno bi imeli naši leposlovni listi, če bi jih pomaknili po vsej vsebini za 50 let nazaj. Pesmice, n. pr. Strelov „Popotnik“ (l. 1849, str. 153.), povestice, anekdote, kratki poučni sestavki, zastavice, včasih celo kako „oznanilo bukev“, ¹⁾ to je vsebina tega za one čase res dobrega lista; marsikatero berilo naših šolskih

¹⁾ V navedenem letniku je n. pr. Navratil oznanil Tomanove „Glase Domo-rodne“ na str. 79.—80. v 8 vrsticah med drugim tako-le: „Pesmi so tako gladke, tako mile, tako sladke, tako polne pevskega duha, da si bodo gotovo dopadenje vsih domoljubov zadobile, sosebno pa odrašene slovenske mladosti . . .“

čitank je vsaj posredno posneto po „Vedežu“. Za naravoslovske odstavke je prinašal kot priloge celo slike („podobivšine“), n. pr. leva, slona in človeško ribico.

„Za tiste nove brave, ki noviga pravopisa še ne poznajo, moramo narpred izrekovanje novih čerk razložiti“, se glasi „predgovorček vredništva“ (l. 1849.), in potem sledi črke, ki so v gajici različne od bohoričice. — Seveda je v listu še mnogo čudovito navignega, tudi za ono dobo prenaivnega; v navedenem letniku so na strani 48. n. pr. take-le reči: „Pervo mesto na svetu — to je bilo Enoh, ki ga je Kajn sozidal, potem ko je bil že brata vmoril. Kerstil ga je po imenu svojega sina Enoha. — Perva vojska — to so začeli okoli leta 462 po stvarjenju sveta (!) Kajnovci (Kajnovi otroci). Kakor divja zverina so okoli letali in vse razdjali, kar jim je pod roke prišlo“. — Dobri pa so razni nauki; n. pr. na isti strani „Fantalinu, ki že tobak pije“, ali na mnogih mestih proti vražam, n. pr. na str. 151.: „Noža ni dobro na herbet, to je narobe postavljati. Zakaj ne? Eni pravijo, da se potlej na rézi duše vicaajo, eni pa, da si zlodí parklje brusí“. K temu pravi uredništvo: „Ti, ki kaj takiga terdiš, si si pa jezik nabrusil! Pravi vzrok, noža ne na herbet postavljati, je ta: Ponevedama nasloniti in zlo raniti bi se kdo vtegnil.“

List je zelo ugajal in rabili so ga po malih šolah za čitanko z velikim uspehom, kakor poroča sam neki „učenik“ v letniku 1849. na str. 47. — Izhajati je začel 1. julija leta 1848. v Ljubljani pod uredništvom J. Navratilovim v založbi Rozalije Eger; leta 1851. je umrl zaradi pomanjkanja naročnikov, a čitali so ga še vedno radi vsi. Dandanašnji bi ga tudi še ta in oni rad pogledal, ko bi ga mogel dobiti. Avtor spisa „Časnikarstvo“ pravi leta 1884. (str. 28.): „Velika škoda zanj, ker smo pozneje morali leta in leta biti brez kratkočasnega in zabavnega, brez leposlovnega časopisa.“

5. Doslovno to ni res, ker je še med „Vedeževo“ dobo začel izhajati nov leposloven list izven Ljubljane: v Celovcu,¹⁾ ki je sploh odslej prevzel za dobro desetletje prvenstvo med našimi literarnimi ognjišči. Tam je zabrnela leta 1850. „Slovenska Bčela“, potem ko je „Slovenska Čbela“, ki jo je urejal v Celju Jožef Drobnič, izhajajočo vsak četrtek, po trimesečnem življenju zapadla zgodnji smrti. — Celovška „Bčela“ pa je prinesla svoj med prvi-krat v malem srpanu navedenega leta in ga je donášala štiri leta.

¹⁾ „Pravi Slovenec“, ki je zagledal beli dan ob Novem letu 1849. in je pod uredništvom zdravnika Malavašiča izhajal vsak ponedeljek, a kmalu zaspal, je bil prostonaroden poučen časnik in skoraj ne spada sem.

Ona je naš prvi resni leposlovnii list tudi za odrasle; zato ji gre važno mesto v zgodovini naše beletristike. — Imenovala se je „Podučen in kratkočasen list. Na svetlo izdajana s pomočjo več rodoljubov. V Celovci. Odgovorni izdajatelj in tiskar Ferd. žl. Kleinmayr.“ Njen urednik je bil vsa leta A. Janežič. — Listu se vidi, da bi se rad dvignil, a tedaj se še ni prav vedelo kod in kam; zato se je poskušalo s tem in onim, a pravega uspeha le ni bilo. List se je trudil, da bi ustregel vsem in sebi; zato se dobe v njem pač dobra zrna, a poštena pogača se ni posrečila.

Pesmi, kar jih je, so z umetniškega vidika skoraj vse brez veljave; Toman in Josipina Turnograjska sta jih prispevala največ; dober znak pa je navdušenje za Prešerna (glej I. 32). Sploh pa izvirnih pesmi ni mnogo, tem več je narodnih, često precej načipkanih — po zaslugi nabirateljev. — Tudi izmed prozajskih sestavkov jih je mnogo, ki se pečajo z narodnim slovstvom (n. pr. I. 89); drugi so posvečeni slovanski filologiji ali slovanskemu starinoslovju. Vsa leta je nadalje zbirala „Bčela“ vosek za „ilirski“ jezik, zato je z navdušenjem pozdravila (I. 60) Majarjeva „Právila, kako je izobrazevati ilirsko narečje“; često je tudi prinašala spise v „ilirščini“. Te ideje se je oprijemala „Bčela“ zlasti v drugem in tretjem letniku; najbrže je baš ta nagon listu toliko škodoval, da je prenehal še prej. — Sicer se „Bčela“ ni držala le ilirščine, ampak je mislila na vseslovanski, vsaj književni jezik,¹⁾ in na vseslovanski časopis; v III. letniku (1852) je na strani 194. članek „Odobrenje načrta vseslovanskoga časopisa“, ki je pisan res v nekakem vseslovanskem jeziku! Sploh, preveč bučanja je bilo v tej „Bčeli“, a premalo medu; saj bi se človek najrajši zjokal nad verzi Marovšnikove pesmi „Sloga slavjanska“ v II. letniku (1. julija 1851), n. pr.:

Žegen ima z božjih rok
Slava, mati toljk otrok:
zemlje ljudstva vse preštej,
zvezde, ali nas ne štej.

Povesti in sličnih sestavkov, ki jih je bilo najbolj treba, pa je kaj malo in še ti so v vseh letnikih skoraj izključno prevodi. — Prav dobri pa so nekateri sestavki o šolstvu, n. pr. že v I. letniku čitamo na strani 52. te-le za ono dobo epohalne besede: „Dro

¹⁾ V II. letniku (1851) so kar po vrsti ti-le članki: „Kaj storiti da dobimo ilirsko-slavenski jezik“ (str. 8.), „Književni jezik slavjanski“, „O zadevah eniga samiga slovanskiga jezika“ (str. 38. in 103.), „En vseslovanski knjižni jezik“ (153.), „Starosl. in vseslovanski knjižni jezik“ (str. 183.).

vemo, da se nekateri ljudi še sedaj napravi šol upirajo, dro vemo, da še clo nekateri učeni gospodi — duhovni in svetni — govorijo: „Boljši je, da kmet brati ne zna, da se ne pokvari in ložež za nos voditi da, dro vemo, kaj taki mračnjaki mislijo: . . . U motnej vodi je lahko ribiti in slepca je lahko brzdati — pa vendar mislimo, da bojo se tudi ti moži zmodrili . . .“

Zadnji letnik je važen zato, ker je prinesel kratek pregled slovenskega slovstva do leta 1848., ki ga je spisal Ivan (ne Matija!) Valjavec; res je suhoparen, ali za tisto dobo so bile že one vrstice imeniten dar. — Zaslužen je tudi „Književni pregled“, prvi v slovenskem slovstvu, ki vsaj nekaj zasluži to ime, in rubrika „Zmes“, ki prinaša zanimive vesti, posebno iz slovanskega sveta; oboje je pisal Janežič sam.

Zanimivo je pogledati, kaj je bil zunanji uspeh „Bčele“. Naročnikov je imela nekaj manj nego — 400. Med njimi nahajamo v I. imeniku leta 1850. n. pr. ta-le imena: „Levstek J. (sic!), šestošolec v Ljubljani“ (v II. letniku pa že „Levstek Fran, dijak v Ljubljani“); „Terdina J., pravnik na Dunaju“ (v II. letniku pa: „Terdina J., učiteljski pripravnik na Dunaju“); „Valjavec Ivan, sedmošolec v Ljubljani“, naveden med naročniki I. letnika, pa je gotovo Matija Valjavec, isti, ki je v drugem (II.) letniku naveden prav kot „Valjavec Matija, učiteljski pripravnik na Dunaju“ (Prim. Levec, Knez. knjižn. II. 197). Sicer so bili naročniki vsa leta večinoma duhovniki in učitelji; vljudni Janežič imenuje ta seznamek naročnikov „Imenik častitih gg. naročnikov slovenske „Bčele“ in vrlih podpornikov slovenskega slovstva“. —

Tako je izhajala „Bčela“ do leta 1853., izprva kot mesečnik, l. 1851. dvakrat na mesec, l. 1852. vsak četrtek. — V IV. letniku, v četrtek 7. julija 1853. l. se je s 27. št. poslovila „Bčela“ za vselej. Ta številka je prinesla sledeči oglas: „Tretje leto je ravno minulo, kar smo jeli „Slovensko Bčelo“ med ljube Slovence pošiljati in še bi bili to radi storili, če bi se nam pri daljem izdavanju preveč zgube bati ne bilo. Zakaj s prineski dosedanjih gg. naročnikov za drugo polletje bi bila komej polovica tiskarnih potroškov poplačana. Smo torej prisiljeni dalje izdavanje Bčele ustaviti. S tim vendar ne prenehamo, naše leposlovje po mogočnosti obdelovati . . . Izdavali bomo občasen časnik: „Glasnik slovenskega slovstva“ . . . Prinašal bo: 1.) Poezije, izvirne in prestavljene. — 2.) Povesti, izvirne in prestavljene. 3.) Životopise. 4.) Popise običajev. 5.) Sestavke iz zgodovine itd. 6.) Slovstveni pregled. 7.) Zmes.“ . . . Važno

je tudi obvestilo — ki ga bomo porabili še pozneje — da bo „Glasnik“ „za vsako tiskano polo izvernih sestavkov 10 gld. sr. in za prestave 7 gld. sr. plačeval . . . Glasnik bo za bolj omikane bravce odločen.“

6. Res je izšel za 2. polovico leta 1854. „Glasnik slovenskega slovstva. Izdal A. Janežič. Prvi zvezek. V Celovcu 1854.“ kot nekako nadaljevanje „Bčele“, dasi z navedenim novim programom. Ostal pa je sam in osamljen brez naslednikov; kajti poznejši slavnoznani „Glasnik“ se ne sme zamenjati z našim „Glasnikom slov. slovstva“, kakor se je to zgodilo v knjigi „Časnikarstvo“, str. 41., češ „da je Janežič, zaključivši „Slov. Bčelo“, jel leta 1854. izdajati obširniši lepoznavski list“... itd. Na š „Glasnik“, ki ga je Janežič posvetil Miklošiču, je prenehal konec l. 1854. brez slovesa zaradi vsestranske, zlasti denarne suše. — List je prinesel na 80 straneh dokaj dobrega gradiva, a z beletristiko zopet ni bilo sreče: sami prevodi! Pesmi sta oskrbovala zlasti Praprotnik in Valjavec, nekaj lastnih, nekaj narodnih, nekaj prevedenih. Ukoviti prozajski sestavki so dokaj dobri in v zadnjem oddelku „Slov. slovstvo“ je po obsegu ene strani preprosto naštetih nekaj novih slovenskih knjig. Jasno se vidi, da je izdajatelj s tožno resignacijo sklepal svoj list.

In potem? Potem pride žalosten interregnum v slovenskem slovstvu, tistih znanih pet nerodovitnih let, ko so bili Slovenci po smrti „Slov. Bčele“ brez leposlovnega lista.

7. Vendar ni bil absoluten interregnum; vsaj nekoliko ga je prekinil leta 1855. „Priatelj, Časopis za šolo in dom“, založil in uredil Andrej Einspieler. V Celovcu. — Pristavek „za šolo“ je vzrok, da se uvršča navadno (prim. Vrhovnik stran 67.—68.) med ukoslovne liste in to tem bolj, ker je ta mesečnik „Priatelj“ pravzaprav le IV. letnik tednika „Šolski Priatelj“, ki je izhajal od l. 1852. do 1854. v Celovcu pod istim uredništvom; a za šolo je prispeval „Priatelj“ tako malo, da ga lahko štejemo med „leposlovne“. Pesmi je v njem 12, izvernih in prevedenih; na 1. strani je „Cesarska pesem“, na 18. strani košček prevoda iz Ossiana, a izvirne poje Kurnik, ki ga uredništvo hvali pod črto na strani 59., „da je kos plunki, katero mu je slovenska modrica podala“. Povestnih spisov je 22, daljših in krajših; domala vsi so prevodi; kar je izvirnega, je navadno brezmejno naivno. Da se je uredništvo zavedalo potrebnosti leposlovja, kaže preudarno pisani članek „O domačem

slovstvu“ (str. 67. idd.); že tu se govori, da potrebujejo zlasti naši olikani sloji primernege štiva. — Konec leta 1855. pa se javlja (str. 395.), da je bilo sklenjeno ločiti „Prijatelja“ od društva — založnica je bila družba sv. Mohorja — in ga pošiljati le tistim društvnikom, ki si ga posebe naroče; češ, „Prijatel“ bode zanaprej izhajal kot „list za cerkev, šolo in dom“, in obenem sledi „Povabilo na naročbo“. — — Ta prelevitev pomeni konec leposlovnega lista; le v oddelku „Za dom“, ki pa se je potisnil na zadnji konec, je še kaj prikapalo; večina pa se je posvetila prvemu delu („za cerkev“) do leta 1883., ko je list umrl, sicer vrl do zadnjega. —

V letih 1856. in 1857. pa smo bili Slovenci res popolnoma brez leposlovnega lista. Vsakdo se je pač bal začeti, ker so se bili dotedanji poskusi večinoma ponesrečili že prej, predno so postali več nego poskusi. — Da pa je na skrivnem iskrica le še tlela, nam kaže leto 1857. Tedaj se je nameravalo od dveh strani izdavatı nov leposloven list z novim letom 1858: Jožef Drobnič je hotel v Gradcu ustanoviti leposloven list „Triglav“, ki je bil pisan v slovenskem in „ilirskem“ jeziku; ali z novim letom „Triglava“ ni bilo (Gl. Vrhovnik, 57).

8. Rodil pa se je tisti list, ki zasluži res tudi po vsebini, ne le po namenu ime leposlovnega lista, tisti, ki je pripravil naše slovstvo za klasično dobo, nastopivšo takoj za njim: to je bil „Glasnik“ *κατ' ἐξοχήν*, Anton Janežičev „**Glasnik** za literaturo in umetnost“; tako je naslovljen prvi zvezek (za prvega pol leta); pozneje je različno izpreminjal naslov in obliko, kakor so pač bili dobri ali slabi časi, a „Glasnik“ je le vedno ostal.

Janežič je bil idealen urednik, dasi morda ne ideal urednika. Že v napovedi „Glasnika slov. slovstva“ smo ga slišali, kako je vabil s prijaznimi besedami kakor Sirena, a tudi z denarjem, ki ga nimajo niti Sirene. To je bilo za tedanje čase nekaj znamenitega, a privabilo mu jih je mnogo, tudi takih, ki so jim bili Janežičevi srebrnjaki kaj dobro došli. Zbadljivo je zapel Levstik dve leti pozneje (1860; Zbr. sp. II. 85):

„Imamo še družih mnogo slovečih,)
ki pišejo radi „Novicam“ zastonj,
ki „Glasnik“ jih težko plačuje . . .
V Parnas jih vodi leskov konj.“

) namreč pesnikov, razen Kančnika in Pikinega Jožka, ki „kar živ je, né dvojih imel še hlač.“

Prihajali so tem rajši, ker je blagi Janežič vse poravnaval nekako ljubko in se, čeprav je plačal, nikoli ni utrudil pri svojih prošnjah in prigovarjanjih; saj je kaj značilno položil Levstik v „Ježi na Parnas“ (Zbr. sp. II. 149), seveda v predelani, Oslu, kritikujočemu Vrano, te besede v usta:

„Učila od matere svoje vpiti,
od „Glasnika“ se je prositi.“

Usoda je tudi naklonila Janežiču srečo, da je privabil več pravih talentov, a druge si izkopal; to je njegova sreča in tudi njegova zasluga: v tem oziru je prednik „Lj. Zvona“. — V iskanju mladih talentov je zašel po sedanjih nazorih celo predaleč; saj je mlade gospode, sicer pridne — gimnazijce često povzdigoval preveč; ali tedaj so pač bile razmere drugačne in drugi listi — tudi „Novice“ — so istotako iztikale za kakim dijačkom. V I. letniku „Glasnika“ se nahajajo na raznih mestih pohvalne opazke o gibanju gimnazijskega dijaštva, n. pr. na strani 191., da so „postavili temelj slovenskemu gledišču“, a v nekem dopisu se javlja, da se je v Celju ustanovilo dijaško društvo „Slovenija“, ki ima namen „sleden mesec nekaj sestavkov spisati“ . . .

(Dalje prihodnjič.)

Vedi!

In če me zapustiš,
iz mesta grem, meniško vzamem haljo
in spovedoval dekleta bom nezvesta.
Morda zgodi se, da v nezmerno daljo
na božjo pot kdaj prideš kot nevesta
in baš pri meni grehov se spoveš . . .
Ej, vedi mi, odveze ne dobiš.

Vekoslav Spindler.

Zmaga.

Spisal Fr. Strnad.

(Konec.)

n jo je še vedno ljubil!

In ona — ali ga ni ljubila bolj nego kdaj poprej? Kaj je bila tista otroška ljubezen proti temu, kar je zdaj čutila zanj! Doslej sploh še nikdar ljubila ni! Zdaj šele, ko ga je čez toliko časa zopet videla, zdaj, ko je bila izkušena dovolj, da je pojmiti mogla, ob kaj so jo bile dele neugodne razmere, kaj je izgubila ž njim, kako srečo bi bila lahko uživala ob njegovi strani, zdaj šele ji je prav zakoprnelo srce . . . zdaj šele se ji je razvnel ogenj ljubezni v mogočen plamen . . .

„Moj Bog, moj Bog, kaka noč bo to!“ je vzkliknila in si položila roke na čelo, za katerim je tako vrelo in kipelo . . .

Vedela je, da ne bo zatisnila očesa, in ni se razpravila.

Misel, da ji je on tako blizu, da jo loči samo tenka stena od njega, ji je bila v nepopisno muko. Navdajal jo je nepoznan strah. Temne, neprijetne slutnje so ji polnile dušo. Zdelo se ji je, kakor bi se moralo dogoditi to noč nekaj usodnega. A hkratu je prešinjalo nekaj sladkega njene živce in opojno razkošje se je družilo s tistim strahom in njeno boljo! . . .

Premerila je parkrat z lahкими koraki sobo, a takoj so se začeli tudi v sosednji sobi koraki.

Tudi on je bdel, tudi on ni mislil na spanje! . . .

Stresla se je po vsem životu.

„Moj Bog, moj Bog, zakaj si mi naklonil še to bridkost?!“ Stopala je po prstih dalje do postelje in se zgrudila nanjo.

Vedela je, da se godi njemu kakor njej, in ta misel ji je bila neznosna! Saj bi bila njemu teže kaj odrekla nego sebi! . . .

Smilil se ji je in vprašala se je, je li s svojo zvesto, s svojo veliko ljubeznijo zaslužil, da ga je odpravila tako? Ali ni bilo kruto, da mu niti z besedico ni omenila, kako mu je hvaležna, da mu ni dala niti najmanjšega znamenja, iz katerega bi bil lahko posnel, da je tudi njeno srce še vedno tako, kakršno je bilo? Ali ni bila

dolžnost njena, vsaj potolažiti ga, ako njegovega hrepenenja, njegovih želja utešiti ni mogla, ni smela? . . .

Sklonila se je pokoncu. Bilo ji je, kakor da mora, mora k njemu! Ako mu pove, da je tudi ona nesrečna, da sočuvstvuje z njim, pomiril se bo in laglje bo prenašal, kar se predrugačiti ni dalo več! In če se enkrat izjokata, prav od srca izjokata drug drugemu na prsih, ah, kaka tolažba, kaka slast in uteha bi bila to za oba! . . .

Toda ne . . . ne . . . ne! —

Zavedela se je, kaj bi storila . . .

Šla je potihem do vrat, zaklenila jih ter potegnila ključ iz njih, kakor bi se bala, da bi ga nevidna roka ne zasukala zopet. . . Nato stopi k oknu in potegne kvišku šaluzije, da bi si ohladila svoje vroče čelo. A takoj je tudi pri sosednjem oknu zaropotalo nekaj . . .

Iznova se strese. Odmakne se nazaj in sede na stol, potem pa nasloni roke na okno, jih dvigne sklenjene kakor v molitev kvišku ter vzklikne drhteč:

„O Bog, svoje zlato solnce pošlji že — svoje zlato solnce pošlji že, o Bog! . . .“

Hrepenече se je ozirala proti vzhodni strani, želeč si jutranje zarje, želeč si belega dne . . .

Toda do tistihmal je bilo še dolgo . . . dolgo! —

Godba je še vedno igrala in njeni zvoki so prodirali tudi semkaj skozi nočno tišino. Kadar je potegnil veter močnejše, so se čuli polni akordi, kadar pa je pojenjal, so se porazgubili tudi glasovi godal in bilo jih je čuti samo še kot rahlo vibriranje žic, kot tajinstveno zvenenje Eolove harpe . . .

Njena domišljija je delovala burno. Ti pretrgani glasovi, ki so segali sem do nje, so vzbujali čuden odmev v njenih prsih . . . Spominjali so jo vseh mogočih melodij, ki jih je čula kdaj v svojem življenju. In hipoma ji je zazvenela v ušesih pesem, ki jo je slišala nekdaj, ko je bila še napol otrok, in ki se ji je bila neizbrisno vtisnila v spomin in v srce, dasi je tistikrat komaj slutila njen pomen . . .

„Za jedan časak radosti
hiljadu dana žalosti! — —“

Zdelo se ji je, kakor bi bila v teh enostavnih besedah izražena vsa brezmejna sladkost in vsa usodna moč ljubezni tako, kakor je

ni izrazil še nikoli nihče . . . kakor bi vse debele knjige, ki so se pisale o ljubezni in iz ljubezni, niti približno ne označevale bistva te čuti tako, kakor ga je označevala ta preprosta pesem . . .

Ah, zdaj je čutila in umela pomen teh besedi! . . .

Zavest, da ji je on, ki ga ljubi, tako blizu, da sloni ondi na sosednjem oknu in da hrepeni baš tako po njej kakor ona po njem, ta zavest ji je postajala od hipa do hipa mučnejša, nevarnejša . . .

„Za jedan časak radosti
hiljadu dana žalosti! — —“

Tako je pela, tako je čutila pač prava ženska . . . ženska, ki se je vdajala brez vseh ozirov prirojenemu nagonu svojega srca! Kako mogočna, kako lepa in veličastna taka ljubezen! Kolika sladkost tistega kratkega trenutka! Ah, revno, preprosto dekle je pelo nemara tako, a ona? Revno, preprosto dekle je žrtvovalo vso svojo srečo, vse svoje življenje za trenotek ljubezni, žrtvovalo je vse, da je osrečilo tistega, ki ga je ljubilo, a ona . . . ona, ki se nima nikogar bati, ki nima ničesar izgubiti, ona si pomišlja, ona nima poguma! — —

Planila je pokoncu in se obrnila proti vratom . . . in bila je že pri njih, ko ji hipoma zastane noga . . .

Ali je res, da se nima ničesar bati, da nima ničesar izgubiti? Kako breme bi si navalila na svoje srce! Ali bi si upala pogledati še kdaj svojemu možu v oči? Kako bi bilo življenje poleg njega s težko vestjo? Doslej je imela tolažbo, da je nedolžna, ako ji je kaj očital, poslej bi niti te tolažbe ne imela več! Kje bi bil njen duševni mir, brez katerega je življenje tako neznosno? In čednost — ali to res ni nič, ali je to res le gola utopija? . . .

Spomnila se je, kako se je zgražala včasih nad tistimi nezvestnicami, o katerih je toliko čitala v francoskih romanih . . . In zdaj naj bi bila sama taka? . . .

Toda takoj so ji prišle zopet druge misli. In bilo je videti, kakor bi se tudi njen razum nagibal čuvstvom, kakor bi tudi njen razum pritrjeval, kar je tako burno zahtevalo njeno srce . . .

Do koga ima večje dolžnosti — do svojega moža, ki je nikoli ljubil ni, ki jo je iz gole gizdavosti priklenil nase, ali do njega, ki koprni že toliko let zaman po njej, ki trpi zaradi nje, ki potrebuje njene tolažbe? S čim je zaslužil njen mož, da se tako nežno, tako rahločutno ozira na njega? Ali ni bil star in preudaren dovolj, da je vedel že tistikrat, ko jo je zahteval za ženo, da ga

nikdar ljubila ne bo? Vse svoje življenje mu je žrtvovala in tudi ta edini hip, ko je lahko srečna, naj mu žrtvuje? Niti razjokati naj bi se ne smela na prših ljubljenega moža? Ah, saj drugega si ni želela nego malo tolažbe — malo tolažbe, da bi zajemala iz nje moč za prihodnje dni! En sam goreč poljub naj bi ju združil, en sam goreč poljub, v katerega bi izlila vso svojo ljubezen, vse svoje vroče kopnenje, in potem nič več! . . .

Odkod ima njen mož pravico zahtevati, da varuje njegovo čast, da ga spoštuje — on, ki je nikdar ni spoštoval, on, ki je tolikrat teptal njen ponos z nogami, on, ki se nikdar, prav nikdar ni oziral na potrebe njenega srca?! . . .

Vse, kar je bila užila neprijetnega ob njegovi strani, ji je prišlo zdaj na misel. Še nikdar ni tako živo kakor zdaj občutila, da ni bila ves čas svojega zakona drugega nego brezpravna služkinja. In kar samo ob sebi se ji je vsilil odgovor na gorenje vprašanje:

„Ne, njemu nisem dolžna spoštovanja!“ — — —

En trenotek je bila pogumna, odločna. A tedaj se pojavi v njenih prsih drugi glas:

„Toda sebi si ga dolžna!“

„Sebi? . . . — — Ah, da, da! . . .“

Spomnila se je, da žena, ki je grešila zoper zvestobo, nikoli ni bila čislana. Prišli so ji na misel primeri, ko so ljudje priznavali tehtovitost razlogov, vsled katerih je žena krenila na prepovedana pota, a vendar so se je izogibali in jo zaničevali. Kjerkoli se je prikazala, so se spogledovali nad njo in si pripovedovali intimnosti o njej. Vsakdo si je prisvajal pravico, vlačiti njeno ime skozi umazana usta in vsak moški, tudi največja moralna propalica, je bil prepričan, da bi bil lahko deležen njene ljubezni! . . . Pahnjena je bila iz človeške družbe, pa naj je bila še tako pomilovanja vredna . . .

Toda čemu ti pomisleki? Obsoja se samo to, kar se zve! Ali kdo bi zvedel o njej kaj, kdo? Ni li sama med tujimi ljudmi? Kdo jo pozna? In zunaj je že vse mirno! . . . Živa duša ne bdi več v hotelu razen — njega! Okroginokrog tišina in tema. — Ah, kolika slast, tako sredi noči, sama, čisto sama ž njim! . . .

Njeno nervozno razburjenje je raslo od hipa do hipa . . . njeno hrepenenje je postajalo čimdalje silnejše . . .

Nihče, nihče ne bi videl, nihče ne bi vedel — razen njega! A če bi jo obsodil on sam? . . . Če bi si potihem mislil kaj . . . Ali bi se ne morala sramovati pred njim? . . .

Toda ne, nikdar, nikdar bi ne bil on tako trd in krivičen! Saj bi vedel, kako težko se je odločila, saj bi vedel, koliko bojev jo je stalo, vedel tudi, da sta jo le ljubezen in hvaležnost do njega premagali, in znal bi ceniti nje požrtvovalnost! . . .

Vedno hitreje so begale njene misli, po bliskovo so izpodrivale in izpodbijale druga drugo . . . A razlogi, ki jih je navajala sama sebi za to, da bi morala ostati stanovitna, so se ji zdeli čimdalje manj tehtni, čimdalje bolj nični, da, skoro smešni! . . . Kaj je vse drugo v življenju razen ljubezni? Ni li ljubezen edino, kar sladi človeku življenje . . . edino veselje, edina radost? — O, vse drugo v življenju je — muka! . . .

„Za jedan časak radosti
hiljadu dana žalosti! . . .“

— — — — —
In z večjo in večjo silo jo je gnalo tja — k njemu, ki je bdel ž njo, ki je vzdihoval in tožil ž njo v temno noč! . . .

Omagovala je . . . V glavi se ji je vse medlo . . . Njeni možgani so bili trudni, izmučeni . . . Bilo ji je, kakor bi vse njeno življenje, njeno sedanost in prihodnost obsegal en sam hip in kakor bi bila od tega edinega hipa odvisna vsa njena sreča . . . In ta hip, ta edini hip, ki se ne vrne nikdar več, naj bi zamudila? Vso srečo, vso sladkost, ki se ji je nudila ta trenotek, naj bi pahnila od sebe? . . .

Sklonila se je pokoncu in se ozrla proti vratom . . . In že se je hotela v svojem prevelikem hrepenenju izneveriti sama sebi, že je bila na tem, da stori korak, ki bi bil v protislovju z vsem njenim dosedanjim življenjem, ko se ji nenadoma razbistri zopet v glavi. Bilo ji je hipoma jasno, da gre v njenem položaju samo za eno edino vprašanje, na katero treba dati precizen odgovor — brez vseh ovinkov, brez vseh pridržkov — za vprašanje: sme li žena kdaj prelomiti zvestobo, sme li sploh kdaj, in naj bo še v tako mali stvari, storiti kaj zoper čast svojega moža? . . .

In kakor si je stavila to vprašanje brez vseh postranskih ozirov, tako jasen, določen in odločen je bil odgovor, ki ga je dobila nanje.

„Nikdar!“

Stresla se je pod težo tega trdega odgovora. Kaj je bilo to? Ali posledica njene vzgoje — odmev onih naukov, ki so jih ji bili še mladi vcepili v srce? Ali pa je bil to res neki višji glas? „Nikdar!“

— Ah! . . . Nekaj se je upiralo v njej, upiralo z vso silo zoper to povelje . . . Njeno srce je protestiralo . . . vsaka kaplja krvi v njenem telesu se je protivila . . .

In prav tedaj, ko je zadivjal v njenih prsah nov boj, je začutila, kako so se odprla vrata pri sosednji sobi in kako se je približal nekdo k njenim vratom . . .

Potrkal je nalahko in prijel za kljuko . . .

„Ana . . . Ana! . . .“

Glas, s katerim je zaklical njeno ime, je bil tako iskren, tako bolesten, tako milo proseč in obupen! . . .

„Ana, Ana!“ Ah, kako drugače je zvenelo to, kakor če jo je klical njen osorni mož!

Zasmilil se ji je iznova, a zasmilila se je zdaj tudi sama sebi! . . . Ali ni bilo že dovolj odreke, ali naj žrtvuje zares vse...vse... tudi to edino . . .?

Premagana od usmiljenja do njega in premagana od usmiljenja do sebe, je storila dva, tri korake proti vratom. Ali tedaj se ji pojavi prejšnje vprašanje in prejšnji odgovor ji pretrese dušo . . .

„Nikdar!“

Bilo ji je, kakor bi morala zblazneti.

Nikdar . . . nikdar? Tudi če je bila žena ogoljufana za svojo mladost, za vse svoje življenje . . . tudi tedaj ne, če je postala žrtev podlega egoizma? —

Misli so se ji vrtele kakor v kolobarju . . . njeni možgani so delali naporno . . . trudila se je z vso energijo, ki ji je bila še ostala, da bi razvozlala problem, ki se je dvigal kakor orjak pred njenimi očmi, da bi se iznebila dvojbe, prepričala se o dopustnosti tega, po čemer je tako koprnelo njeno srce, proučila psihologijo greha, ki je tako strogo prepovedan, a ki se ponavlja vendar vedno in vedno . . .

Nikdar, nikdar naj bi ne imela ženska pravice, iztrgati se okovom, in če se ji je tudi zgodilo kakor njej? . . .

Nikdar? . . .

Položila si je v svoji divji boli roke na prsi — omahovala je še nekaj hipov, borila se, potem pa se je zasukala naglo, posegla po ključ in ga vrgla skozi okno . . . —

Tam v daljavi onkraj jezera je ugasnila pozna luč. Njej pa je bilo, kakor bi ji bil zatopil zadnji žarek upanja . . . zatonila za večno zvezda njene sreče . . .

Zgrudila se je na stol, položila glavo na okno in jokala je, jokala, kakor bi si hotela dušo izjokati . . .

Na tistem mestu se je prebudila zjutraj, ko jo je bilo solnce obsijalo . . .

* * *

Bilo je že pozno, ko je pozvonila sobarici, da ji je odprla, rekši, da ji je padel ključ skozi okno.

Pri zajutruku pa ji je izročil natakar biljet ter ji povedal, da je gospod, ki mu ga je izročil, nenadoma odpotoval.

Ni ga odprla, ampak vtaknila ga je v nedrije . . .

Imela ni moči, da bi ga bila čitala. Bilo ji je nepopisno . . . Ah, kako zmago je bila izvojevala . . . najtežjo zmago — zmago same nad seboj! In vendar se ni mogla veseliti, vendar se ni hotela naseliti v njene prsi ona sladka, blažena zavest, ki je baje plačilo vsakega dobrega dejanja! — Njeno srce je protestiralo, očitalo ji, da ga je ukanila, prevarila, očitalo, da mu je odrekla nekaj, do česar je imelo vso pravico . . . dela ga ob srečo, ki se mu ne vrne nikdar, nikdar več. —

Njeno srce je krvavelo in plakalo neutešno . . . — —

Odkod to tiho hrepenenje . . .

Odkod to tiho hrepenenje
po svetložarnih solnčnih dneh —
odkod na ustnah to ihtenje
in solze žalosti v očeh? . . .

O, jaz poznam to zlato solnce
iz mladih, nepozabnih dni —
jaz vem za one krasne rože,
ki vrt ljubezni jih goji . . .

A zame ni do njih več potov —
vodilnih rok več ni zame —
sam tavam po brezbrežni cesti
v življenja šumnega morje . . .

Helen Helenov.

„O nastanku in izdanju Dalmatinove biblije“ (1584).

(Stiki slovenskih in lužiško-srbskih protestantov.)

Spisal dr. Fran Ilešič.

rvo in drugo poglavje nastopnega članka je posnetek Šmidovega spisa „Über Entstehung und Herausgabe der Bibel Dalmatins“, tretje poglavje sem dodal jaz, in sicer osebito po člankih Hornikovih v „Časopisu Matice Serbske“, ki so, kolikor vidim, doslej pri

nas bili neznani.

V „Mittheilungen des Musealvereins für Krain“ 1904, v 3. in 4. snopiču, je priobčil p. Valter Šmid O. S. B. velezanimivo študijo z navedenim naslovom, ki je vredna tem večje pozornosti, ker sloni bistveno na dosedaj neporabljenih arhivskih virih in je sličnih originalnih del malo med nami.

Študija, ki je izšla tudi v posebnih odtiskih, obsega 76 strani ter zavzema celi tretji in četrti snopič imenovanih publikacij. Nje vsebina utegne zanimati tudi tiste, ki sicer ne čitajo objav muzejskega društva ljubljanskega.

I.

Najmlajši izmed velikih pospešnikov našega verskega in literarnega gibanja v protestantski dobi je bil Juri Dalmatin; bil je jedva štirileten otrok, ko je Trubar (1550) izdal prvi slovenski knjigi, a kar je Trubar začel, to je Dalmatin končal: prevod celega svetega pisma.

Življenje Dalmatinovo je bilo posvečeno temu delu; kot dijak se ga je lotil, a ko se je počelo širiti med narodom, je umrl (1589). S težavami so ga iz Nemčije spravili na Slovensko, a težko ga je bilo tudi tu razpečavati; z zavestjo, da se knjiga ni širila, kakor si je želel, je pač legel v grob in še l. 1594. je mlajši Bohorič prejel 50 primerkov v dar, „welches der Landschaft um so leichter käme, als noch viele Bibeln vorhanden und den Verkauf nicht haben“. Pihala je pač od severa ostra sapa, ki je za nekaj let pozneje zamorila bujno pomlad slovenske književnosti; teh let. Dalmatin ni gledal več — pobrala ga je rana smrt — sicer pa bi bil imel, ko

bi jih bil doživel, to notranje zadoščenje, da je škof Hren sam leta 1602. izposloval dovoljenje, da so svečeniki smeli čitati protestantske knjige — po zimi pač živimo od tega, kar je vzkliko spomladi.

II.

Že ko je študiral na Vürtemberškem (1566—1572), se je marljivo bavil s slovenskim jezikom; sam poroča: „Daselbst (sc. habe ich) nit allein meine artes, linguas vnnd theologiā gestudirt, sondern auch meine windische muttersprach also in der yebung erhalten, daß ich täglich vnnd als vil ich neben anderen meinen studijō geuolgen mögen, etbas auß anderen sprachen in die windische transferirt vnnd bereyt zu Tübingen das erste Buch Mosis verwindischt habe“. Leta 1572. je posvetil prvo knjigo Mojzesovo stanovom kranjskim in tri leta pozneje je, kakor se zdi, že končal prevod celega svetega pisma, a sedaj so se pričele težave s tiskom. Dalmatin je leta 1575. poprosil stanove, da bi mu prevod pregledali in dali tiskati — toda nedostajalo je novcev; Dalmatin je pač tudi izpodbujal Mandelca, da naj ustanovi tiskarno, a ni se dovolilo. Kljubu temu je istega leta izšel Jezus Sirah, a leta 1576. pasijon. Šele na deželnem zboru v Brucku (1778) so zbrani stanovi kranjski, štajerski in koroški sklenili tisk Dalmatinovega prevoda, a predno so začeli ta svoj zaključek izvrševati, je agilni Dalmatin natisnil pet knjig Mojzesovih (1578), obenem pa iznova poprosil stanove, naj ukrenejo kaj za revizijo njegovega dela (1578); dve leti pozneje, ko mu je Mandelc natisnil Salomonove pregovore, je moral ponavljati to isto svojo prošnjo — no, sedaj (1580) so stanovi res počeli misliti na tiskališče in leto dni pozneje, 24. avgusta (1581) se je v Ljubljani sestal odbor v pregled Dalmatinovega rokopisa; izvršil je svoje delo dne 22. oktobra. Vlada je prognala tiskarja Mandelca, vobče prepovedala vsak tisk, zato se je moralo misliti na tisk izven naših dežela; v poštev je prišla Vürtemberška in Saska; tu-le je Polikarp Leiser, nekdanj Dalmatinu v študijah tovariš, izposloval ugodnejših pogojev za tisk in tako so se stanovi 16. jan. 1583. l. izrekli za Wittemberg; Dalmatin sam naj odpotuje tja, da bo nadzoroval tisk. Dne 22. aprila je nastopil dolgo pot, ž njim kot korektorja Adam Bohorič in Lenart Mravlja, razen tega še Bohoričev sin in Ivan Znojlssek, „die in Wittemberg zum Ablesen, Abhören und Korrigieren verwendet werden sollten“. Šli so po Kokrski dolini na Koroško (Celovec), čez Judenburg in Kapfenberg na Dunaj, čez Prago, Ustje v Draždane,

črez Mišenj, Torgav in Pretin v Wittemberg, kamor so dospeli 20. maja, baš na binkoštni ponedeliek. Sprejel in gostil jih je ves čas Polikarp Leiser.

Dne 28. maja se je že počelo tiskati, dne 9. novembra je bilo delo dotiskano, a Dalmatin je odpotoval iz Wittemberga šele na starega leta dan, in sicer črez Lipsko ter došel v Ljubljano dne 8. februarja.

Še težje nego rojstvo je bilo temu detetu Dalmatinovemu življenje, osobito so mu ogrožavale nevarnosti njegov prvi korak v svet. Kako spraviti tiskano delo črez mejo, da ga tam ne bi konfiskovali? To je prizadejalo Dalmatinu mnogo brige. Spretni trgovci so ga končno v sodih srečno vtihotali črez meje kot „Bar-chent, Baumwolle, Zapfen und anderes“.

Največ primerkov — tiskalo se jih je 1500 — je ostalo v Kranjski, 330 jih je prejela Štajerska (in sicer celjsko okrožje), 300 pa Koroška, mnogo se jih je porazdarilo.

III.

Dalmatin in Bohorič sta potovala v Wittemberg in iz Wittemberga skozi Česko, a vozeč se po Labi navzdol, sta gledala kraje, ki so nekdanj bili tudi slovanski (lužiško-srbski).

Ob koncu srednjega veka se je pač še razlegala na obalah Labe slovanska govornica; Srbi so do Lutrove reformacije segali tja do Mišnji; saj je bilo še leta 1472. v Draždanih prepovedano, jemati v cehe mojstre, ki bi ne bili nemškega pokolenja, in ta prepoved je veljala v Lipsku še do polovice XVI. veka — vse to kaže, da so bili Srbi takrat še blizu.

V Wittembergu samem sta si kmalu pridobila prijateljev in znancev. Vseučilišče, na katerem se je Dalmatin inskribiral, jima je bilo prijazno in ju vabilo na svoje svečanosti.

Z Dalmatinovo biblijo obenem se je v Wittembergu natisnila Bohoričeva slovnica; tu nahajamo očenaš v šestih slovanskih jezikih, med temi je tudi poljski, češki in „lužiški ali vandalski“ jezik.

„Odkod je crpal Bohorič svoje znanje v severnih slovanskih jezikih? Študiral je v saskem Wittembergu pod Melanchtonom in se tam po vsej priliki seznanil z raznimi Slovani in njih knjigami; ko se je leta 1584. tiskala njegova slovnica v istem Wittembergu, je zopet tam bival. Zveze Bohoričeve s severnimi Slovani bi bilo treba proučiti.“

Pravopis teh severnoslovanskih očenašev kaže, da jih je Bohorič prepisal . . . zlasti o lužiškem se da s pravopisom dokazati, odkod ga je vzel.“

Tako sem pisal leta 1901. v „Slovanskem Přehledu“ (str. 453. do 454.), a že leta 1878. je znani lužiško-srbski rodoljub Mihael Hórník v „Časopisu Mačicy Serbskeje“ objavil članek „Dolnjoserbski wótčenaš w knizy A. Bohoriča z l. 1584“. Hórník pravi v tem članku:

„Dolnjoserbski očenaš je Bohorič iz edine znane tiskane srbske knjižice od Albina Mollerja izpisal ali ga morebiti dobil od njega samega. Gorenjoserbskega si ni mogel preskrbeti, ker še ni bila tiskana nobena knjiga, najmanj z lutrovske strani, in ker še v Bohoričevem času ni noben gornjelužiški Srb študiral v Wittenbergu.“

Tako Hórník, a Jenč je v istem časopisu (1856/57) pisal o srbskem pridigarstvu v Wittenbergu: „Na visoki šoli v Wittenbergu nahajamo srbske mladeniče že za reformacije. Bilo je osobito slavno ime Lutrovo in Melanchtonovo, ki sta takrat učečo se mladež vlekli v Wittenberg iz vseh krajev, in tudi srbski študenti so začeli po tem zgledu wittenberško visoko šolo pohajati pred vsemi drugimi . . . Izza reformacije nahajamo imena poedinih Srbov v zapisku wittenberških, a pozneje tudi v zapisku lipščanskih študentov. Melanchton sam pripoveduje v nekem listu do svojega prijatelja J. Menija, da si enkrat pri obedu v njegovi hiši mogel slišati enajst raznih jezikov, in med njimi tudi srbski. A od vseh teh Srbov, ki so za reformacije študirali v Wittenbergu, poznamo enega edinega po imenu: leta 1554. je namreč študiral ondi neki Gregor Stuhlschreiber z Grodka (Hrodka)“, ki pa je še istega leta zapustil Wittenberg; ta Stuhlschreiber je bil torej Dolnjelužičan. Hórník dodaje: „Dolnjelužiški svet je bil takrat mnogo večji nego gornjoserbski in Wittenbergu tudi po legi bližji, saj je srbsčina segala do Vikova (Elsterwerda).“

Bohorič je študiral v Wittenbergu okoli leta 1546., a Albin Moller („srbský patrně Moleř, t. j. Maliř“) je izdal l. 1574. v Budišinu prvo znano knjižico srbsko, dolnjelužiško pesmarico s katekizmom in malo cerkveno agendo. Mollerjeva knjižica se nahaja v enem edinem primerku v Budišinu in mi je zato nepristopna. Hórník pozitivno zatrjuje, da je Bohorič vzel srbski očenaš iz Mollerjeve knjižice ali ga dobil od njega samega; a kljub temu se mu je zdelo potrebno ponatisniti ta srbski očenaš „w Bohoričowej orthografii“ ter ga tolmačiti. Ali tudi Hórník ni poznal Mollerjeve knjižice?

Kaj pa najstarejši dolnjesrbski rokopis, rokopisni „Novi Zakon“ Nikolaja Jakubice (1548)? Osobito pa bi trebalo tudi misliti na zbirko raznojezičnih očenašev iz XVI. veka, nazvano „Mittridates“.

* * *

Slovenski prevod novega testameta od Trubarja ali cele biblije od Dalmatina za protestante je sigurno tudi naše lutske Srbe zelo izpodbujal, da bi delali na prevodu biblije. V Wolfenbütelskem dolnelužiškem rokopisu psalterja iz (zadnje četrtine?) XVI. veka kaže ortografija silen vpliv nemščine (mnogi *h*), a zraven tudi slovenščine (*h* namesto *ch*). Vpliv slovenščine je videti še pozneje, osobito pri Janu Chojnanu. Umevno, da je Megiserju pri lužiški srbščini uhajala slovenščina, saj se je pač prej učil slovenski nego srbski; v svojem delu „Thesaurus polyglottus“ (1603) je srbske besede pisal deloma po načinu slovenščine ali drugih govorov, kakor *ſ* namesto *ch*: wuħo, jaħati, končnico -oħt namesto ośc, għt, ħħaħt. Morebiti je Megiser sam nekatere besede bolj poslovenil, kakor kamelja itd. (Hórnik v „Cas. Maćicy Serbskeje“ 1878, 66—67.)

V gaju.

Igličevje in listovci

krog naju in nad nama —
v obnožju prozoren potok šumi
in midva sva čisto sama,
jaz in ti.

Nejasen šum tam daleč nekje —
kolesa ropotanje —
Nad nama v zraku vrani kriče,
čuj! detala potrkovanje
in grlice smeh! . . .

Priplava metulj in ti sede na dlan,
čudeč se: „Neznana cvetica!“
metulj kot današnji dan krasan . . .
Poljubim ti usta in lica
in tiha misel mi v srcu živi:
o dekle, moje življenje si ti!

Pavel Golob.

Mare.

Spisal E. Gangl.

I.

ri Dolčevih na Sinjem vrhu so imeli bogato svatbo. Janez, starejši gospodarjev sin, je privedel na dom lepo nevesto. Mare je bila hči gostilničarja Radojeviča iz Kamanja. Kamanje je onkraj Kolpe, ob cesti, ki teče ob Ozaljskem gradu do Karlovca in Zagreba.

Z belo, novo pločevino pokriti zvonik kamanjske župne cerkve gleda, blesteče oblit od toplega solnca, daleč okrog po hrvaškem in belokranjskem svetu. Kogarkoli je vodila pot iz naših krajev tja doli na Hrvaško, se je oglasil pri Radojeviču in si izplaknil grlo z izborno in ceno pijačo, ki jo je rodilo belokranjsko trtje.

Stari Dolec je imel lepe vinograde v Repici in na Vivodini. Pridelal je vsako leto dosti vina. Bilo je zlato kot cekin in dobro kot medica. Moč je imelo v sebi, da ti je ogrelo kri, zbudilo pesmi v srcu in te udobrovoljilo do plesa in solz. Stari Dolec je čislal svojo pijačo nad vse druge dobrote. Nikdar se ni pripetilo, da bi ne bilo v domači hiši čutare ognjenega vina, ki ga je smel piti domačin in prijatelj, kadarkoli je čutil potrebo in voljo.

Kar je bilo vina nad domačo rabo, ga je Dolec poprodal. A nikdar na vero, samo za gotov denar. Bil je tiste vrste človek, ki je verjel denarju, kadar ga je imel v svojem žepu. Krede ni poznal. Zato pa je bila njegova denarnica zmeraj polna. Dolčev denar pa je hodil tudi med ljudi. Po deset od sto — ali še več, povrh nekoliko lodric mošta, in tako mu je rasel imetek — kakor so pravili — kar vidoma.

Z Radojevičem sta bila stara prijatelja. Kamanjski gazda je kupoval od njega vino in ga plačeval iz rok v roke. To so vedeli ljudje daleč doli do temnih slavonskih šum. Kdor je prišel k Radojeviču in mu je bilo treba poživljajočega požirka, ni zahteval nič drugega nego samo: „Dajte mi, gazda, Dolca!“

Hvaleči glas, ki se je širil po deželi o Dolcu in Radojeviču, je oba moža zblížal še bolj. Bila sta drug drugemu uslužna, da bi se ne razbilo prijateljstvo in da bi jima ostal sloves dobrega vinščaka, oziroma vrlega gostilničarja.

S Sinjega vrha, ki se je razprostiral na pobočju gorjanskih izrastkov, sličen iz dalje božičnim jaslicam z belimi hišicami, ki se svetijo vabljivo in prikupno iz zelenega ozadja, je dostikrat gledal stari Dolec izpred svoje hiše tja doli h kamanjski cerkvi, do koder se je vila lepa ceste kot dolg, širok, valovit pas. Zdelo se je, da se je tostran iztekala v Kolpu, ki je posrebrena šumela v drznih ovinkih med travniki in lozami, in se onkraj zopet spenjala na kopni svet, veselo hiteča do Radojevičeve gostilnice. Po tej cesti je dostikrat tovoril Dolec z velikanskimi sodi, ki so bili namenjeni hladu Radojevičevih kleti. Dostikrat so po tej cesti potovale Dolčeve misli, misli namreč, kako bi svoj in Radojevičev dom zvezal še tesneje.

A nič drugače ni bilo z Radojevičevimi mislimi. Nemara so se večkrat srečale spotoma: Dolčeve, hiteče v Kamanje, Radojevičeve, hrepeneče na Sinji vrh.

Tako sta sklenila vsak zase v mislih, da je treba Dolčevega Janeza poročiti z Radojevičevo Maro.

Mare je morala v Zagreb, da se nauči kuhe in šivanja. Mare je bila krasna devotka kipečih prsi, vlažnih, plamenečih oči. Gosposki ljudje so se ustavljali pri Radojeviču največkrat samo zaradi nje. Okrog vitkega pasu se je ovila roka in mehki gosposki prsti so ji segli pod brado, laskavo se ji dobrikajoč: „Krasna si, Mare!“

Njej je prijala taka pohvala. Zakipelo je v nas od radosti in tesno se je naslonila k laskaču. Če je hotel, mu je dala tudi poljub, samo da je govoril gosposki svet, kako je lepa in domača. Ker ni imela več matere, ni bilo nikogar, da bi gledal nanjo. Zato je ravnala poleg volje zlasti tedaj, kadar ni bilo očeta doma. Takrat je imela običajno tudi največ gostov. Pili so sami in tudi Mare je morala piti. Gorela so ji lica in prsi so se ji dvigale hrepeneče. Po žilah ji je kipela kri . . .

Na povratku so si meli gosposki ljudje roke: „Ej, to je devotka, ta Mare!“

Domačih, kmetiških fantov ni marala nobenega. Bili so nerodni, dasi polni ljubezni. Prezirljivo je ravnala z njimi. Niti vina jim ni donášala sama. Zanja so bili gosposki ljudje! Kadar je slutila, da pridejo, je oblekla gosposki jopič, živordeč, z zelenimi, širokimi rožami. Črne, goste lase si je zvila v dve debeli kiti, ki sta se ji spuščali po hrbtu tja do pasu.

Zavidno so gledali domačini prihajače. Mnoga pest se je stisnila, mnogo oko je zažarelo jeze. A ni bilo nikogar, ki bi si

upal udariti, zakaj bali so se zamere in gosposke, ki je znala ostro kazniti kmetiško surovost.

Stari Radojevič ni hotel, da bi prišla sramota v njegovo hišo.

„V Zagreb pojdeš, Mare!“ je ukazal in mislil pri sebi: „Potem se vdaš z Janezom, in zavezani bodo vsi jeziki!“

Mare se ni bala Zagreba.

Zagreb je lep; veliko mesto, gosposko in svetlo je tamkaj. In pisano, veliko življenje. Videla ga je, dotaknilo se je je, ko je bila na Štefanjevo tamkaj, na tistem velikem sejmišču, kjer je toliko razkošja, toliko godbe in petja. Kako ji je prijalo, ko je dospel mimo gosposki človek in jo ogovoril: „Hej, Mare, ali si došla tudi ti?“

Tudi v Zagrebu jo poznajo. Sladka zavest samoljubja je bivala v njej. Kako bo lepo, ko pride sedaj v Zagreb za pol leta, morda še za dlje. Sama se bo pogospodila. Živela bo veselo in svobodno v tem prelestnem, mamljivem zraku, ki se ji v njem popolnoma potopi spomin na tesnobo in čuječnost očetovega doma!

Nastanila se je pri stari sorodnici, pol gluhi in slepi ženski. Dekletu je bilo iz početka neprijetno, da jo srraži ta polmrtvi človek. Videla pa je kmalu, da je na tej strogosti več besed nego resnice. Starka je živela svoji pobožnosti in izkušala s poudarjanjem rekov svetega pisma izvesti očetov ukaz, da treba paziti na dekleta z vso skrbjo in ostrostjo. Vednih pobožnih opominov stare sorodnice se je privadila Mare toliko, da jih niti ni slišala, kadar je silila starka vanjo z moralizujočimi očitki. Brezsledno so šli svetopisemski reki mimo nje.

Mare je živela, kakor se ji je hotelo. Pri šivilji so se zbirala dekleta, ki so Radojevičevi zbudila ponos na telesno lepoto in jo uverjala, da ima veliko moč, kdor ima cvetoča lica in je tenak in gibek v ledjih. Lepa devojka omami moč vojaškega orožja in si usužni vsako srce.

Govorila pa so dekleta o vojaškem orožju namenoma. Zapazila so, da pohaja za kamanjsko šiviljo vojak, visok, tenak podčastnik z drzno zavihanimi brki, z dolgo, zvenečo, svetlo sabljo, z rumenimi našitki ob vratu, na vsako stran po tri zvezde. Jezilo jih je, da je Mare tista, ki ji veljajo vojakovi zaljubljeni pogledi. Naj ga ima, saj se bo kesala, ko bo prepozno. Zato ji niso z besedami tovarišice zavidale sreče, da si je osvojila ljubimca.

Ž njim je pohajala Mare, kadar ni klicala ljubčka služba v vojašnico ali na vežbališče. Z roko ob roki sta hodila po mestnih ulicah in trosila po gostilnicah Marin denar. V mraku sta se iz-

gubljala v senco Maksimirovih izprehajališč in se ljubila s poljubi in objemi. Mare je gorela v ljubezni. Trepetala je od težkega pričakovanja, ko je sedela sklonjena nad šivanjem, dokler niso zazvenele ostroge na tlaku pred hišo. Rdečica ji je šinila v lica, ko ji je javil glas izpred hiše, da je prišel ponjo on, ki jo ljubi.

Sladki so bili tisti večeri! Tresla se je Mare ob njegovi strani. Žile so ji udarjale v sencih, kolena so se ji šibila. Postati sta morala, da se je odpočila in pomirila na njegovih prsih. Hrepeneče se je ozrla vanj, v dolgem, strastnem poljubu je obvisela na njegovih ustnih. Prižel jo je k sebi tesno, da jo je zbolelo. Potrepljal jo je z roko po hrbtu, prav kakor svojega iskrega vranca, kadar so mu drgetale mišice od nemira in pričakovanja!

„Kaj hočeš, Mare? . . .“

„O, dragec, moj dragec, ti edini, sladki! . . .“

„Ne boj se! Nič ne bo zla!“

Kadar ni bilo starke doma, je prišel tudi k njej.

Govorila sta šepetaje. Mare je zagrnila okna, dasi ni bilo nikogar onkraj ulice, ki bi videl k njima. Zdelo se ji je, da ne sme niti sonce videti njiju ljubezni.

Mara mu je sedla v naročje. Glava ji je omahnila in oči so se zaprle. Dihala je naglo. Vsa se je pritisnila k njemu, da je čutil vročino njene krvi.

„O, moj dragec, ti sladki, edini! . . .“

„Ne boj se! Nič ne bo zla! . . .“

„Ali ti bom žena? . . .“

„Moja boš, Mare! Ne boj se! . . .“

Govoril je mirno, prepričevalno, kakor bi bil vaje takemu govoru.

Mare je čutila čimbolj, kako je njegova. Odmrla je svojemu delu, živela je v večnem hrepenenju, sanjala v spominih polpretekle sladkosti.

Obšel jo je strah. Ako zve oče in pride in jo odvede! . . .

Polk njenega ljubimca je bil premeščen v Slavonijo. Izpočetka ji je pisaril, da misli nanjo in da je ne pozabi. Toda pozabil je Maro. A da bi se ji ne posmehovale prijateljice, ni tožila. V srcu ji je bilo hudo, a gledala je veselo in ponosno.

„Takšnih, kolikor hočem!“

Toda nekdanjega ognja ni bilo več. Ugajalo ji je laskanje dvorljivih mladičev. Gledala jih je z živimi, ognjenimi očmi in si osvajala njih srca. Trepalnice so se ji zaprle napol, šinil je izmed njih gorak pogled, željan, ukazujoč; in že je bil njen, komur je bila njena naklonjenost najbližja.

Stara sorodnica se ni več menila zanjo. Vpletala jo je le še v molitve, končno jo je izpustila tudi iz njih.

„Saj ima očeta! Kaj mi mar vrtoglavost dekliška!“

Mare bi ne hotela nikoli iz Zagreba. Všeč ji je bilo življenje, kakršno je živela. Zнала je govoriti očetu tako, da je prebila v Zagrebu leto dni. In zdaj je bila tudi na zunaj popolna gospodična. Samo klobuka ni smela nositi.

Stari si je mislil: „Sicer je ne vzame Janez. Na Sinji vrh ne sodijo ženske s klobuki!“

Dolec je vedno priganjal z ženitvijo. Žena mu je umrla ob rojstvu drugega sina Marka, ki je moral letos v vojake. Vitkega, krepkega mladeniča so vzeli k dragoncem, in zdaj je bil stari z Janezom sam na domu. In kvarno je, če vladajo domačijo samo tuje ženske, dasi so mu v rodu. Zato mora k hiši mlada gospodinja.

Mare je morala domov.

„Sedaj znaš vse, sedaj se vdaš!“ je ukazal Radojevič.

Mislil je tudi že, da bi bilo morda bolje, ako se priženi Janez k njemu. Ko so pa takoj po Marinem prihodu zopet začeli dohajati k Radojeviču zaljubljeni laskači, ki so zdaj še drznejše objemali nje cvetoče telo, se je zaklel stari, da mora Mare na Sinji vrh, da ne bo sramote in preteпов.

„Mare, tako smo sklenili in udarili, da vzameš Janeza!“

Dekle je obstalo sredi sobe in se ugriznilo v ustnice.

„Da vzameš Janeza, smo sklenili, Dolčevega namreč!“

Mare se je naslonila na omaro.

Janeza je poznala. A niti slutila ni nikdar in nikoli, da mu bodi žena, zmeraj poleg njega, ž njim in zanj.

Hotela je nekaj reči.

„Torej Janeza! — Vse drugo sva se že pomenila z Dolcem, s starim namreč. Ti pa vzameš Janeza s Sinjega vrha.“

Odpri je okno. Daleč tam na pobočju gorjanskih izrastkov so se belile hiše Sinjega vrha. Njih beloba je odsevala do tusem. Nehote se je pripognila Mare skozi okno. Jasen dan je plaval zunaj. Upiral se je v beloto sinjevrških hiš, da je jemalo dekletu vid. Pokrila si je oči z dlanjo, ki so jo porosile solze, nepoznane, brezupne...

„Da, tja gori pojdeš!“

Stari je gledal skozi okno. Od Kolpe sem se je valil po cesti oblak prahu. Prihajal je bliže, in že je bilo razločiti v njem voz.

„Sedaj prideta! — Pogrni mizo, prinesi vina, kruha in svinjine!“

Mare se je okrenila in odšla.

(Dalje prihodnjič.)

Književne novosti

Janka Kersnika „Zbrani spisi“, uredil dr. Ivan Prijatelj. Zvezek IV., sešitek I. in II. V Ljubljani 1905. Založil L. Schwentner. Cena: broš. K 5, po pošti K 5-20; eleg. v plátno vez. K 6, v polfrancoski vezbi K 7, po pošti 30 h več. — Ta zvezek prinaša na 333 straneh novelo „Gospod Janez“, „Kmetijske slike“, „Humoreske“ in „Povesti za ljudstvo“. Janka Kersnika zbrani spisi so prelepo velikonočno darilo in zato smo uverjeni, da bode naše občinstvo baš zdaj pridno segalo po njih.

Janez Trdina: Zbrani spisov druga knjiga. — Pri Schwentnerju v Ljubljani. — Druga knjiga zbranih spisov Janeza Trdine prinaša Verske bajke in Bajk in povesti prvi del. — Po pravici je postavil Trdina verske bajke na čelo svojim povestim o Gorjancih; boljšega uvoda bi jim ne bil mogel napisati. Junak „Bajk in povesti“ je slovenski narod; v verskih bajkah nam ga je Trdina predstavil, pokazal nam ga v tako čistem ogledalu, da mu vidimo v dno duše in razumemo vsako njegovo besedo in kretnjo, razumemo iz njegovega značaja njegovo življenje in njegovo preteklost. Lahkovernost in nezaupnost, praznoverje in dvomljivost, zabavljivost in hlapčevska ponižnost, vse te nasprotujoče si lastnosti so spojene v harmonično celoto, a krona te lepe celote je vesela in brezskrbna lahkoživost, ki jo izpričuje Dolenjec, ta najimenitnejši predstavnik slovenskega naroda, na obrazu in v kretnji, v jeziku in slogu. Trdina pripoveduje: „Vera v nadčloveško oblast cerkvenih predstojnikov je ostala skoraj neomajana, to seve, kolikor to dovoljuje prirojena nezaupnost in zabavljivost, ki sta v dolenskem značaju ravno tako globoko ukoreninjeni kakor lahkovernost in praznoverje.“ — V neki duhovnjiki so župljani sovražili svojega župnika, ker jih ni varoval toče in so ga tožili škofu, kako da je nemaren za božjo službo. Župan je bil nanj posebno hud, a ko ga vpraša Trdina pozneje, kako da so se z gospodom spet zbgali, se mu nasmeje in veli: „E, kaj čete, mi kmetje imamo že to neumno vero...“ To je prav tista vesela in dvomeča vera kakor Trdinova, ko zavzdihne nekoč: „O, coprnice so res na svetu, Bog hotel, da bi tako ne bile!“ In jaz sem takih misli, da je resnoba v teh Trdinovih besedah prav tako velika kakor v naslednjih: „Jaz sem omenil samo tiste vraže, katere v gostem duševnem mraku blodeči Dolenjec izpeljuje iz nerazumljenih nauk in ustanov krščanske vere.“ Bistri Dolenjec si je usvojil tiste nauke, ki so mu prijali po svoji poeziji, ali ki so bili sorodni njegovim ajdovskim spominom, in jih je prikrojil po svoje, tako da se je včasih iz dogme porodila najlepša poezija. Vso drugo dogmatsko brkljarijo je pač spoštoval, kakor je bilo potreba, ali tuja mu je ostala za zmerom, ker ni bila sorodna njegovemu veselemu in odkritemu značaju. Najlepše pa se kaže dolenski in pristno slovenski značaj v načinu, kako je preлил dušečo, tesnobno katoliško mistiko v čisto, ljubeznivo poezijo. Poglobil je dogmo, učlovečil jo je. Kako veličasten simbolizem je v bajki o rojstvu prvega človeka, ustvarjenega iz božjega potu! In v drugi bajki: „Bog se je ločil od svojega trupla in se preselil v nebesa. Truplo pa je na zemlji zgnilo in se izpremenilo v rodovito prst.“ Spoštovanje narodovo do cerkvene vere je samo zunanje, priučeno in vtepeno. V njegovem praznoverju, v njegovih pripovedkah, ohranjenih od roda do roda, se kaže njegovo

pravo naziranje veliko jasneje nego v privajenem izpolnjevanju cerkvenih dolžnosti ali, postavim, ob političkih volitvah. Najbolj jasno se kaže njegov zdravi skepticizem v veselem, včasih celo robatem humorju, ki se ne ustavi ne na pragu cerkve, ne župnišča. Marijo in malega Jezusa je osvetlil s čisto poezijo; iz odraslih svetnikov in svetnic, iz sv. Petra in sv. Coprijana, iz proštov, župnikov in nun brije norce. „Dokler so bili ljudje še ajdje . . .“ tako se pričinja prva verska bajka. Referent „Slov. Naroda“ je dobro opomnil, da so „ljudje“ tudi ostali ajdje. Ustvarili so si svoje male in velike bogove, natovorili so jim vse svoje človeške čednosti in slabosti ter jim nadodali le še različne čreznarurne sile in pravice; vse je ostalo pri starem in duhovnik mora znati coprati kakor nekdanj, drugače ni zanič; le ceremonije so se izpremenile. — Vprašanje je, koliko je v teh verskih bajkah pravega narodnega blaga in koliko Trdinove fantazije. Jaz sem tega mnenja, da Trdina v „Verskih bajkah“ ni dodal tradiciji ničesar iz svojega nego svoj neprimerljivi slog. Zdi se mi celo, da se je včasih malo preveč natanko oklepal sporočila narodovega. Med bajkami in povestmi o Gorjancih nisem bral doslej ne ene, ki bi ne bila umetniški popolnoma zaokrožena. Nekatere izmed verskih bajk pa so ali prezdodaj odsekane (kmetiški pripovedovalec je morda pozabil, „kaj se je še potem zgodilo“), ali pa preveč raztegnjene, znamenje, da so poznejši rodovi ali preblebetavi pripovedovalci dodajali iz svojega. Trdina je bajke samo še blagoslovil s svojim slogom, včasih se je malo ironično nasmehnil, ali tako narahlo, da človek komaj opazi: drugače je pripovedoval, nego je slišal. — V „Bajkah in povestih“ (tako je namreč moje mnenje) pa je Trdina svoboden in stvarjajoč umetnik. Iz snovi, in če mu je bila dana v še tako celotni in popolni obliki, je ustvaril nov umotvor, ki je čisto njegova last. Ko bi bil Trdina napisal svoje povesti, kakor jih je slišal, in napisal vse to in samo to, kar je slišal, bi nam bil podal pač mnogo zanimivega narodnega blaga, umotvora pa najbrž nobenega. To razodeva posebno lepo „Kresna noč“, ena najiminitnejših povesti v prvem delu zbirke. V enotnem okviru je opisal Trdina vse skrivnosti in čudovitosti kresne noči, razpletel in razrešil celo vrsto motivov ter naposled v prijetnem umetniškem loku zaključil krog. Kakor je v „Verskih bajkah“ očitno, da je Trdina natanko spoštoval ustno sporočilo, tako in še bolj očitno je, da mu je bila v „Bajkah in povestih“ tradicija narodova le snov, ki jo je porabil in obdelal po svoje. Vse osebe, ki nam jih prikazuje Trdina — godci, krčmarice, krošnjari, kmetje — so živele resnično in morda še žive; Trdina jih je videl in je govoril z njimi. Ali to nas nič ne briga: glavno je, da jih je videl Trdina z očmi umetnika in da se je njih preprosto pripovedovanje v jeziku in slogu Trdinovem izpremenilo v umetnost. —

(Konec prih.)

Venec slovanskih povestij. Knjiga VIII. Tiskala in založila „Goriška Tiskarna“. A. Gabršček v Gorici. Cena K 1:20, po pošti K 1:30. Knjiga prinaša prevode deseterih zanimivih daljših in manjših povesti priznanih slovanskih beletristov poleg izvirne črtice Zofke Jelovškove. Zares dosti izbornega čtiva za majhen denar!

Časopis za zgodovino in narodopisje. Izdalo Zgodovinsko društvo v Mariboru. Uredil Anton Kaspert. Natisnila Cirilova tiskarna v Mariboru, 1904. v. 8°. 224 str. Leto I. Člani društva ga dobe brezplačno, za nečlane 6 K.

Izvestja muzejskega društva za Kranjsko so dobila ob slovensko-nemški meji vrlega stanovskega tovariša, katerega se jim ni treba sramovati. Dne 18. sušca 1903 se je sešlo 19 rodoljubov, večinoma profesorjev raznih mariborskih učnih zavodov,

k posvetovanju o ustanovitvi „Zgodovinskega društva za Slovensko Štajersko“, in na ustanovnem občnem zboru dne 28. majnika istega leta se je ideja po mnogem trudu uresničila. Namen društvu je, gojiti domačo zgodovino v celem obsegu kakor tudi narodopis. Društvo bo tedaj, kakor obetajo pravila, podpiralo preiskovanje domačih starin in umetnin, zbiralo in preiskavalo arhivalno gradivo za domačo zgodovino, s predavanji, shodi in tiskovinami pospeševalo poznavanje domače zgodovine, občevalo z domačimi in inozemskimi društvi in zavodi s sličnim namenom, vzdrževalo knjižnico in muzej. Njegovo stališče je torej znanstveno, njegov delokrog je slovenski del Štajerja in seveda tudi sosednje kronovine, „kolikor je to nujno za razumevanje južnoštajerske zgodovine“ (str. 103.). „Štajerskim Slovencem preostaje le dvoje: ali z obupno, pasivno resignacijo čakati svoje smrti, ali pa krepko živeti in napredovati tudi na kulturnem polju, zlasti zgodovinskem“ (104); saj zgodovinska zavest najbolj vzbuja narodno samozavest. Društvo je imelo do zdaj šestero živahnih odborovih sej, dva občna zbora in priredilo poljudna predavanja v Mariboru (dvakrat), v Skokah pri Mariboru in v Ljutomeru. Društvo šteje do sedaj 258 udov, kateremu predseduje po smrti Mat. Slekovca znani slovenski pisatelj dr. Pavel Turner.

Kot vidno znamenje resnega znanstvenega stremjenja je izdalo mlado društvo prvi letnik „Časopisa“ v dveh dvojnatih snopičih, ki jasno priča o odločnem koraku naprej v našem znanstvenem slovstvu. — Na prvem mestu čitamo po arhivnih virih sestavljeno študijo urednika A. Kaspreta „O podelitvi deželnega maršalstva na Štajerskem l. 1560.“ (str. 3—21). Isti pisatelj objavlja pismo generala Laudona iz tabora pri Ršavi dne 14. novembra leta 1789. do grofa Liechtenberga (str. 90—91) in ženitni dogovor Ivana Vajkarda Valvasorja z Ano Maksimilo baronico Žečker dne 20. julija 1687. l. iz turjaškega arhiva (str. 186—189). Zanimiv spominček iz viharnege leta 1848., pismo Perczelovo Središčanom, je priobčil Fr. Kovačič iz društvenega arhiva (191—194). Iz redke knjige J. A. Zupančiča „Ausflug von Cilli nach Lichtenwald (1818)“ podaja dr. Ilesič dva odlomka, ki nam v patetičnem slogu slikata otožna čustva romantičnega pesnika zaradi novoustanovljene Napoleonove „Ilirije“ (189—191). Dr. Fr. Ilesič nas seznanja v obširni razpravi „O slovenskem Štajerju v jožefinski dobi“ (str. 113—158) z vsebino „Malega besediša“ in „Tega velikega katechismusa“. „Malo besediše“ (prvič v Mariboru 1789) „obsega v prvem delu doslej najstarejši poznani slovenski nazorni nauk, je torej učna knjiga, bolj rečeno, knjiga za učenje“ (116), namenjena odraslim, ki bi se hoteli učiti čitati in učiti nemški. Njegov drugi del ima dvojezično berilo, namenjeno pouku kmetskega ljudstva v duhu prosvetljenosti. Oddelek „Od društva, te gosposke, od postav inu živnierjev“ primerja pisatelj z Rousseaujevim delom „Contrat social“. „Ta veliki katechismus“ (1783) pa nam „kaže zanimiv poskus ustvaritve knjižnega jezika po iz večine nameravani kontaminaciji narečij. Prednost se je dala zapadnemu narečju“ (147). Opis jezika obeh knjig (127, 154—158) so dobrodošli doneski za zgradbo naše zgodovinske slovnice. Istotako bo slovničar z veseljem pozdravil „Slovensko cesarsko odločilo iz leta 1675., s katerim je cesar Leopold naredil konec sporom med minoritskim samostanom ptujskim in njegovimi podložniki v Majšpergu. Drobec je vzorno izdal prof. dr. K. Strekelj in mu dodal poučno analizo jezika, kakršnih najdemo pri nas prav malo (str. 22—51). Še z večjim zanimanjem bo prečital vsak ljubitelj domače zgodovine istega marljivega učenjaka „Prispevke k poznavanju slovenskih krajevnih imen po nemškem Štajerju. I.“ (70—89). „Za pokušnja“ je podal „v presojo možem, ki razumejo kaj o teh preiskavah“, duhovite razlage sledečih krajevnih imen: Admont — vodomač, Andritz — jedrica, Aussee — osoje, Fehring

— borovnik, Fernitz — borovnica, Grundelsee — kraglo jezero, Irdning — jedlnik, Obgrün — Dobrunje. Kdor se je kdaj bavil s tem mikavnim predmetom, bo pritril pisateljevim besedam: „Študije o krajevnih imenih so zelo težavne, in treba je obilo previdnosti, da človek ne zagazi: koliko je v razvalinah sledov še starejše dobe, kakor je tista, ki je preiskovavcu najbolj v srcu in v misli!“ (70). Mogoče pokaže ta študija zaostalim sanjačem o avtohtonstvu slovanstva v srednji Evropi pot k — poboljšanju, ki zidajo zračne trditve s pomočjo zapeljivke etimologije in katerim so trdna zgodovinska poročila in rezultati resnega študiranja le „ein Geschichts- und Gelehrtenirtum!“ — Na polju domače zgodovine neumornemu preiskovalcu in prvemu društvenemu predsedniku, Mateju Slekovcu († 15. dec. 1903), je posvetil tajnik Zgod. društva dr. Fr. Kovačič z vdano ljubeznijo očitran življenjepis (52—69). Iz bogate Slekovčeve rokopisne zapuščine prinaša Časopis „Grad in graščina ljutomerska“ (159—184), ki nam svedoči, kakor vsi spisi prerano umrlega rodoljuba, izredno marljivost v nabiranju rodoslovnih podatkov. Odličnemu mlademu učenjaku dr. Vlad. Levcu je napisal A. Kaspret nekrolog, poln prisrčnega sočutja, kjer pravi med drugim, da je bil Levec „med živčimi germanisti edini sposobni učenjak, ki bi bil z obsežnimi slavističnimi znanstvi vstavil v nemško pravno zgodovino nova razgledišča . . . A Levec je tudi dokazal, kaj premore Slovenec, če so mu dani vsi duševni pripomočki; dokazal je zopet, kar so že bili dokazali drugi odlični slovenski učenjaki od Kopitarjeve dobe do sedanjosti: kako krivično sodijo oni, ki pravijo, da so Slovenci narod manjše duševne vrednosti. Ko bi imeli Slovenci vseučilišče na svoji domači zemlji, ne bi se poizgubilo toliko talentov in ne bi napredovanja usodil temu ali onemu, ki se je vzlic težavam in oviram vendar proslavil, samo — slučaj.“ (200—201). — Iz „Intelligenzblatt der Annalen der Literatur und Kunst 1803,“ marec, št. 8., izpopolnjuje dr. Ilešič življenjepisne podatke Ožbalda Gutsmanna (str. 194—196). Na polju arheologije poroča Fr. Kovačič o rimskem denarju (štirji novci Filipa Arabca, peti novc z napisom Herennia Etruscilla Aug. iz l. 250), ki jih je društvo dobilo na Prekmurskem (91—93), o izkopavanju na slov. Štajerskem leta 1903 in o rimskih najdbah pri Žrečah (196); Fr. Zmazek pa poroča o „negovskih čeladah“, ki so bile izkopane v Ženjaku, fare Sv. Benedikta (185). Narodopisni članki so izostali; edino prof. Murko poroča o narodnem običaju „Frjanovo“ na Murskem polju (str. 208—210), katerega je zabeležil Vid Habjanič v zagrebškem „Zborniku za narodni život i običaje južnih Slavena“ IX. 145—147. — Kakor do sedaj naj se tudi v bodoče v književnih poročilih verno registrira vsak novi pojav na polju domače zgodovine in folklorje ter se od časa do časa doda bibliografičen pregled člankov, ki se tičejo programa novega društva, kakor delajo tudi vsi boljši strokovni nemški listi. Nenavadno bogata vsebina prvega letnika je najsijajnejše priporočilo mlademu društvu, ki stopaj po trdno začrtani poti naprej! „Zgodovina ljube domačije bodi nam učiteljica življenja in voditeljica k lepši bodočnosti!“

Dr. J. Š—r.

„Slovenska Šolska Matica“ nam je doposlala sledeče knjige: 1. Pedagoški Letopis. IV. zvezek, Uredila H. Schreiner in dr. Jos. Tominšek. V Ljubljani 1904. 2. Realna knjižnica. Urejuje V. Bežek. Zbirka učne snovi za pouk v realijah na ljudskih šolah. Pomožne knjige za ljudskošolske učitelje. I. del. Zgodovinska učna snov za ljudske šole. Spisuje prof. J. A. Pih. Četrtri snopič. V Ljubljani 1905. 3. Učne slike k ljudskošolskim berilom. Drugi del: Učne slike k berilom v Čitanki za obče ljudske šole, II. del in v Drugem berilu. II. snopič. Uredila H. Schreiner in dr. J. Bezjak. V Ljubljani 1904. — Kratko oceno vseh teh knjig prinesemo pozneje.

Dr. M. Murko je objavil v slovitih „Deutsche Literaturzeitung“ 1904, številki 51/52, str. 3144–3149 bistro oceno Jan Gebauerjevega dela „Slovník Staročeský“, kolikor ga je doslej izšlo. — V raznih opazkah, ki jih je vpletel v svoj referat, je n. pr. tudi pokazal, kako važno je pri takih delih podrobno znanje vsakega narečja, izrečno v tem primeru znanje slovenščine.

Dr. Jos. Tomišek.

Trgovinski in obrtniški kažipot po slovenskem Štajerskem. Izdalo in založilo občaslovensko obrtno društvo v Celju. Cena 1 K, s poštnino 10 vin. več. Leto 1905. — Ta knjiga, ki obsega vsakovrstne zanimive statistične podatke, je nov dokaz krepke organizacije štajerskih Slovencev in bode svojemu namenu brez dvojbe jako dobro služila. Priporočamo jo tudi izvenštajerskim Slovincem v nakupovanje.

A. Tentor: Iz zapadne strane. I. Ljubav na prevaru. Ciena K 1'50. — Pula 1904. m. 8°. 143 str. — To je slika iz zapadne Istre, ki nam kaže divji značaj istrskih Hrvatov, njih slabe strani, pa tudi njih dobro srce, ker je narod zaostal v omiki. Kakor nam pripoveduje pisatelj, so otmica (rop neveste), poboji v pijanstvu, osvete na dnevnem redu pri onih ljudeh.

R. P.

Matica srpska je doposlala 6. zvezek svojega Letopisa. Vel. 8°. 143 str. Vsebina je ta-le: I. Črteži od Vladoja Jugovića. II. Mlada ljubav. III. Sa lova. (Ta pisec je objavil v četrtem zvezku Letopisa pod „Črteži“ I. povest „Ljubav“. Objavil je pa tudi povesti „Sjene“, med njimi „Odlomke iz dječjeg sveta“. Ta povest „Ljubav“ je izšla že l. 1883. v nemškem jeziku. Izkazal se je torej g. Vlad. Jugović za plagiatorja. To je zasledil „Ned.“ in je v Brankovem Kolu št. 41. l. 1904. stavil g. Vlad. Jugoviću vprašanje, kako se ujema faktum, da je nemško pripovedko, ki je izšla l. 1883. v letopisu kot izvorno delo priobčil. Jugović je odkril v 44. listu Br. Kola tajnost, da je ime C. v. Schwarzkoppen v nemški književnosti anonim, katerega se poslužuje, ker je njegova mati kot devojka imela to ime. V 45. br. Br. Kola pa je tale odgovor redakcije Berl. Bazarja na vprašanje Br. Kola, kdo je pisec povesti „Odlomci iz dečjeg sveta“: „Bazar-Actien-Gesellschaft. Berlin S. W. 12. Charlottenstrasse 11, den 17. November 1904. — Die Verfasserin von „Fragmente aus der Kinderwelt“ ist Frau C. von Schwarzkoppen in Erfurt. Hochachtend Redaktion des „Bazar“ (!). — Druga točka je nadaljevanje „Života in običajev“ Marka Miljanova Popovića Drekalovića. III. Zvršetak sestavka Savke dr. Subotića „O srbskih narodnih tkaninah in rokotvorinah“. IV. Pismo Turgenjeva mitropolitu St. Stratimiroviću in odgovor mitropolitov s prilogom njegove razprave o Vlahih. Od Jos. Radonjića. V. Književnost. 1. Ocena drja. Stojanovića o „Istoriji Srema Mih. Milanovića. VI. Prikazi knjig, Beleške. VI. Umetnost. „Prva jugoslov. izložba umetniška“ od drja. Milana Sevića. VII. Nove knjige. — Knjige za narod. Izdaje Matica srpska iz zadužbine Petra Konjevića, sveska III. Iz knjiga starostavnih. Vladimir Dukljanin od Stev. Sremca (ciril.). V Novem Sadu. 1904. m. 8°. 75 str. Stevan Sremac pripoveduje poljudno v 1. zvezku o Velikem županu Časlavu, v 2. pa o presbiteru Vladimiru Dukljaninu, ki je spisal kroniko srbsko. — Kalendar Maticе srpske za godinu 1905., v. 8°. 159 strani.

R. P.

J. Tews: Pučka naobrazba i gospodarski razvoj naroda. Dozvolom pisca preveo dr. Dragan Šašel. Vlastita naklada. Cijena 50 filira. Karlovac. 1904. 44 str. 8°. Zaključki te z veliko bistroumnostjo pisane brošure so ti-le: 1. Duševna umna občna izobrazbenost je temelj i nujni pogoj za izboljšano gospodarsko delo v vseh področjih narodne produkcije: v poljedelstvu, malem obrtu, industriji in trgovini. Z delitvijo gospodarskega dela je postala potrebna obširna strokovna izobrazba, ki je

osnovana na občni ljudski izobraženosti, ki se brez poslednje niti misliti ne da. 2. Povišanje občne ljudske izobraženosti zahteva v interesu občnega narodnega blagostanja, v interesu socialnega mira in razvoja vseh sil in slojev narodnih razdelbo dobička, katerega prinaša delo. 3. Od duševne, umne izobraženosti širjih ljudskih slojev je zavisen notranji gospodarski in društveni razvoj vsakega naroda od mednarodne zamene robe. 4. Iz teh razlogov je večja briga za ljudsko šolo ena najznamenitejših nalog naše dobe. Priporočamo čitateljem to brošurico. R. P.

Mala biblioteka (urednik: Risto Kisić, lastnik: Izdavaška knjižara Pahera in Kisića) izhaja že peto leto v obliki Reclamove univerzalne biblioteke v Mostarju v zvezkih z določenim številom tiskanih pol, in sicer po eden zvezek po možnosti vsakih 15 dni. Dela, ki ne morejo iziti v enem zvezku, izidejo v dveh ali treh. Z vsakim zvezkom izide priloga „Priegled“ na eni polji, ki prinaša različne sestavke. Dosedaj je izšlo 85 zvezkov, v katerih se nahajajo originalni spisi srpski in prevodi iz ruščine, italijanščine, francoščine, magjarščine in angleščine. Na koncu leta se dobi lep žepni koledar in pri vsakem zvezku ilustrovana dopisnica. Cena je Mali biblioteki z vsemi prilogami za Bosno in Hercegovino in Avstro-Ogrsko 5 kron. Denar se pošilja administraciji Male biblioteke v Mostar. R. P.

Jan Rokytá: Pouta a peruti. Avtor (Adolf Černý, urednik Slov. Přehleda) je znan kot rahločuten lirik. Motive zajema iz svoje notranjosti in iz narave ter ustvarja iz tega slike včasih res čudovite lepote. Zanima ga bolj čuvstvena stran duše nego intelektualna, silnega odpora in smelega poleta ne najdeš pri njem vkljub imenu, ki ga je dal svoji zbirki: vezi in peruti. Njegova poezija čitatelja ne razvname in ne navduši, pač pa se ob njej zamisliš in vglobiš sam v se.

Časopis Musea Království Českého je baš dovršil 78. leto. Iz tega letnika smo že omenjali lani korespondenco pisatelja J. Zeyerja. Dodatno poročamo še o nekaterih važnejših razpravah, ki so bile objavljene v lanski knjigi. Vseuč. profesor dr. J. Čelakovský je iz večjega dela o splošni češki pravni zgodovini (2. izd.) natisnil članek o srednjeveškem svetovalstvenem ustrojstvu v Nemčiji. — A. V. Francev je objavil dvoje pism J. Kollárja izdavalstvu Bibliografičnih listov (od januarja leta 1825.) P. J. Koeppenu in eno pismo Koeppena Kollárju. Pisma so nemški pisana. — Vseuč. profesor dr. J. Stupecký piše o čeških prevodih, izvršenih o priliki kodifikacije avstrijskega civilnega prava. Ta razprava se nadaljuje v novem (79.) letniku. — O. Theer je priobčil dvoje literarnih profilov: o Zikmundu Winterju, pisatelju zgodovinskih znanstvenih in zabavnih spisov, ter o Václavu Hladiku, avtorju, ki bi rad ustvaril moderni češki roman, a nima dovolj moči za to. — K. Velemínský je podal karakteristiko Gustava Pfliegerja - Moravskega, ki je izmed prvih stvoriteljev češkega, osobito socialnega romana (Z malého světa). A. D.

Anton Lajovic. Tri pesmi za en glas s spremljevanjem klavirja, op. 7., zv. 1. Založil L. Schwentner v Ljubljani; cena 2 K 50 h. Skladatelja velikih potez se kaže Lajovic tudi v teh novih skladbah mlade svoje mže. Po svojem nagnjenju simfonik, misli Lajovic orkestralno tudi, če piše za klavir. Glasne so zato njegove pesmi in tudi bleščéče, saj so njih glasbi podeljeni razni vplivni rekviziti moderne tehnike. Lastnost je pač, morda tudi prednost Lajovičeve mže, da piše drzno,

hkratu pa zanosno, s polnim prepričanjem o opravičenosti svojega zloga. Zanos ta daje Lajovičevi glasbi znak inteligence, skladateljeva še neukročena mladost pa vročo kri, ki bije v ustroju njegovih pesmi. Oboje to pripomore, da so nam Lajovičeve skladbe pri vsem glasnem aparatu njih glasbe simpatične in da pozdravljamo tudi to novo delo Lajovičevega kot radosten pojav v produktivnosti pozornosti vrednega umetnika.

Dr. V. F.

Komorni večer „Glasbene Maticе“. Dne 17. marca je gostoval v Ljubljani, to pot v dvorani Mestnega doma, nov komorni češki kvartet, Heroldov kvartet, kateremu so člani Jiří Herold (1. violina), Bohumil Brož (2. violina), Oldřich Vávra (viola) in Marko Škvor (čelo). Proizvajali so gostje Smetanov svetovno znani kvartet „Iz mojega življenja“ in pa Dvořákov zadnji kvartet op. 105. V proizvodbi skladb so se izkazali mladi umetniki kot združba, kateri je resno za umetniški uspeh. Uspeh ta so izvečine pošteno dosegli, to pred vsem v partijah liriskega razpoloženja. V le-teh je obilo uzadovoljevala plemenitost soigre, bili so kvartetisti prepričevalni po prisrčnosti globokega čuta in po finosti vzornega predavanja. Ni pa enake sreče Heroldovemu kvartetu pri interpretaciji, za katero treba verve temperamenta in mogočnega tona krepostne soigre. Kvartetu daje pač značaj njegov primarij Jiří Herold, ki je pokazal kot solist v Wieniawskega Faustovi fantaziji, da mu je sentimentalnost v mehkem čutenju posebna prednost.

Kvartetni večer je dal priliko koncertni pevki gospodični Miri Devovi, da se je to pot poslovila od Ljubljancanov, ker se preseli v Trst. Darovani ji cvetlični spomini so bili zasluženi, saj je bila gospodična Devova celo vrsto let „Glasbeni Matici“ in pa ljubljanskemu občinstvu ljubljena na koncertnem odru, s katerega se je glasil ljubeznivi njen glas vedno sveže in čisto ko škrjančkovo petje. Čuti je iz njenega petja, da ji prihaja glas iz prsi, v katerih bije srce za umetnost in v katerih je veselje za pevanje doma. Z obsežnim sporedom se je poslovila gospdč. Devova, da je pokazala svojega pevskega daru vrline v mnogoštevilni izberi skladb iz raznih literatur. Bila so na sporedu tudi imena domačih skladateljev: Antona Lajovica (Kaj bi le gledal), dr. G. Kreka (Tam zunaj je sneg), Oskarja Deva (Ptička) in Jos. Procházke (Zvezde žarijo). Brillantnost in umetniški vzlet domačih teh proizvodov sta srečno in presenetljivo konkurirala z drugimi točkami tujega proizvoda.

Dr. V. Foerster.

Slovensko gledišče. A. Drama. Dne 14. marca t. l. se je uprizorilo na našem odru eno najznamenitejših dramatiških del svetovne literature: Tolstega drama v petih dejanjih „Moč teme“. Ko sem pred leti prvič čital ta prečudni leposlovni umotvor, sem se vprašal: Kako bi se godilo pri nas tistemu, ki bi spisal kaj takega, koliko bi bilo pri nas ljudi, ki bi umeli, ki bi znali primerno ceniti tako delo? Koliko spotikanja bi bilo, koliko stresanja z glavo, koliko zmrdavanja! Že dejanje samo na sebi! No, da so se dejanja strašili tudi drugod, priča dejstvo, da se je cenzura tako dolgo protivila uprizoritvi te drame. A naposled je zmagala umetnost! Res, čudno dejanje! Ali baš v tem, da je znal Tolstoj toli odurno, toli grozno snov obdelati tako, da vpliva z elementarno silo na vsako umetniško čutečo dušo, se kaže moč njegovega peresa! . . . Čudovita je ta slovanska duša, ki nam

jo razgrinja Tolstoj, ki nam jo razgrinjajo često tudi drugi ruski pisatelji. V njej se zrcali vesoljstvo! Črez mero je kruta včasi, a potem zopet črez mero mehka. Podobna je morju, ki besni, mori in gonobi, a se drugič smehlja kakor oko nedolžnega otroka. Dih vetra je podobna, ki boža in gladi vsakega, potem pa se dvigne kot pogubonosen orkan, podirajoč vse pred seboj, kamorkoli krene. Močna je včasi ta slovanska duša, še večkrat pa obupuje v duhomorni resignaciji! A da je skoro vedno temna, da pozna tako malo solca, tega so krive nesrečne okolnosti!

Malokdaj se priznava to na glas, pač pa občutijo in se potihem zavedajo povesod, da so pravec vsej novejši literaturi odkazali Rusi. Kolikokrat se govori pri drugih narodih o nižji vrednosti slovanskih plemen, a prav ti narodi so često ponosni, ako imajo količkaj dobrega kopista slovanskega genija! Kje bi bili Hauptmanni in mnogi drugi, če bi se ne bili učili pri Turgenjevu, Dostojevskem, Tolstem? Zlasti „Moč teme“ Tolstega je imela velikanski vpliv na svetovno literaturo. Nepresegljiva karakteristika in nad vse pomisleke vzvišena psihologija so vrline te drame. Tolstoj je proučil človeka kakor nihče drugi. Pri njegovih ljudeh ni nič narejenega, nič umetno konstruiranega, kakor n. pr. pri Ibsenovih junakih. Ibsen prilagoduje ljudi svojim nazorom, Tolstoj pa izvaja svoje ideje iz človeške narave, ki jo pozna do zadnjega kotička. To je razloček med obema in to pojasnjuje tudi, zakaj Tolstoj Ibsena tako malo — ceni.

Ono duševno prerojevanje, ki se vrši bolj ali manj neprenehoma v vsakem človeku in ki ga Tolstoj tako rad kaže na svojih junakih, je težišče tudi v drami „Moč teme“. Nikita je glavni junak v igri, okoli njega je osredotočeno vse dejanje. Nikitov notranji preobrat, njegova samoobtožba pomeni višek dramatiškega dejanja. Žal, da se dotični prizor na našem odru ni završil povsem tako, kakor bi bilo želeli! Da se velikost tega momenta ni popolnoma uveljavila, je zakrivil deloma gospod Dobrovolny kot Nikita, ki ni zadel povsem pravega tona, deloma drugo osebo, katero je s svojo malomarno ravnodušnostjo pokvarilo mogočni vtisk, ki je v tem prizoru sicer neizogiben. — Vobče pa smo bili s predstavo prav zadovoljni. Odlikovale so se zlasti gospodična Spurna in gospa Danilova in Dragutinovičeva, pa gospodje Boleška, Dragutinovič in v nekaterih prizorih g. Dobrovolny.

O drugih predstavah radi pomanjkanja prostora prihodnjič.

Dr. Fr. Zbašnik.

Med revijami

„Slovinský Tugomer a český Gero“ je naslov razpravici, ki jo je priobčil g. dr. Fr. Ilešič v 5. letošnji številki „Slovanskega Přeleda“ in v kateri primerja delo našega Jurčiča z dramo J. Jiraska. Na kratko je poročal g. dr. Ilešič o obeh delih tudi že v „Zvonu“ v 1. številki letošnjega letnika.

„Lovor“ o slovenskih književnih razmerah. Novi hrvaški leposlovni list „Lovor“ je priobčil v svoji 3. številki pod naslovom „Produkcija slovenačke književnosti“ zanimivo razpravo o slovenskih književnih odnošajih, v kateri poudarja pisec B. zlasti izredno produktivnost v slovenski književnosti, ki pa je naravna posledica tega, da imajo Slovenci razmeroma mnogo podjetnih in požrtvovalnih založnikov. „Lovor“ piše med drugim: „Pri nas morajo književniki prosjačiti založnike, da jim natisnejo njihova dela, ali pa jih morajo izdati v svojo izgubo, ne da bi se mogli nadejati priporočila ali kritike od strani časopisja; slovenski knji-

ževniki pa imajo nekoliko solidnih založnikov, ki jim zagotavljajo mirno književno delo. In baš v dobi, ko je pri nas prenehal zadnji književni list, cveto in se razširjajo v dosti manjšem narodu slovenskem trije taki listi in izdaja se nebroj knjig. In zanimivo je, da rfiti eden od teh listov ni bil preteklega leta v nepriliki niti za originalne pesmi, niti za novele . . . Ali poleg književnih listov je preteklo leto izšlo na Slovenskem lepo število raznih knjig.

Aškerc je izdal svojo veliko pesnitev „Zlatorog“, „Trubarja“ in „Četrti zbornik poezij“, Govekar dramo „Legionarji“, Cankar „Hišo Marije pomočnice“ in „Gospo Judit“, Kostanjevec „Iz knjige življenja“, Zupančič „Čez plan“, Meško „Ob tihih večerih“, Maister „Poezije“, Spindler „Zapihal je jug“ i. t. d.

Dočim nimamo mi razen „Matic“ in zadrške knjigarne niti enega literarnega založnika, imajo Slovenci Kleinmayrja & Bamberga v Ljubljani, Gabrščka v Gorici, ki sam izdaja „Slovansko knjižnico“, „Knjižnico za mladino“, „Salonsko knjižnico“, „Svetsko knjižnico“, „Venec slovanskih povesti“ in „Talijo“. Imajo pa tudi v Ljubljani neumornega Schwentnerja, ki je izdal skoro vsa dela modernih slov. pisateljev in ki jih je tudi honoriral, da so mogli nekateri dlje časa živeti in delati ob honorarju. Kje je pri nas tak privatni knjigar? A razen tega imajo še več manjših založnikov na deželi. Toda ti založniki se tudi brigajo za to, da se knjige razpečavajo, ter izdajajo v to mesečno reklamno bibliografijo, in lahko se prepričamo, da je prodaja slovenskih knjig dosti večja nego prodaja hrvaških. Ako izvzamemo „Matico“ in Hartmanova izdanja, se proda na Hrvaškem povprečno 800 izvodov in še manj, dočim je na Slovenskem število prodanih knjig veliko večje, skoro dvakrat toliko. A to je važno tudi za književnost samo, ki ostane tako v zvezi z občinstvom, česar pa pri nas ni. Nove knjige se prodajajo po zaslugi spretnih kolportaje, dasi niso poceni, na Slovenskem razmeroma hitro. Druga prednost prejšnjih knjigarskih razmer pa je ta, da pisatelji vedo, da izide njihova knjiga, ako jo napišejo, in da ne izgine neopažena, ako izide. Danes ne more na Hrvaškem o sebi reči tega niti eden pisatelj, in najsi je še tako velik . . .“ Priznavamo, da je mnogo resnice v teh besedah g. B., vendar pa se nam zdi, da sodi gosp. B. — nekoliko preoptimistično o naših razmerah.

Rasto P.

Brankovo Kolo, ki izhaja vsak teden v Sremskih Karlovcih, se v svoji četrti letošnji številki obširneje ozira na nas Slovence; natančneje poroča o Aškercem „Četrtem Zborniku poezij“ in o moji razpravi „O Slovenskem Štajerju v jožefinski dobi“, ki se bavi tudi s Srbi. O Aškercu pravi: „U svima (njegovim) delima vidimo pravog realista, istinitoga motritelja življenja, epika in kozerja . . . U trećem odelku je pesnik izabrao predmete moderne, filozofske i nekoje patriotske; nadje se tu i tamo po koja pesnica od ne baš osobite vrednosti, ali jih je daleko više boljih i najboljih. Medju sve poslednje spada i „Homerejeva smrt . . .“

Dr. Fran Ilesič.

„Behar“ se imenuje poučno-zabavni list, ki zastopa ob podpori naše vlade interese bosanskih muhamedancev in je pisan v srbskohrvaškem jeziku ter tiskan z latinico. — Vsaka številka prinaša dva do tri znanstveno-poučne članke in vsako leto v prevodu po eden večji roman, obično iz turškega življenja, in še druge prevode. Kakor pravi list sam v oznanilu, se dobe razen tega v „Beharu“ vesti iz kulturnega življenja „sviju muslimana po svijetu te je „Behar“ tako jedini izvjestitelj za nas i ostalom muslimanima“. Pri nas morda zanima list tiste, ki dobro poznajo Bosno in njene prebivalce in ki jih ne dražijo premnoge turške besede. — List izhaja zdaj peto leto in stane na leto 10 K. Naročnina se pošlje na Uredništvo „Behara“ v Sarajevu.

Dr. Jos. Tominšek.

„Svietlo“ se zove nov hrvaški list, katerega poglavitni namen je, nuditi napol odrasli, zlasti srednješolski mladini primerno čtivo. Za celo leto stane list samo 2 K 50 h. Uredništvo je v Spletu (Srečko Domic), ulica Sv. Jele. br. 145, III.

Splošni pregled

Odlikovanje. Srbska kraljevska akademija znanosti v Belgradu je izvolila našega rojaka gospoda prof. dr. Matijo Murka za dopisnega člana in je ta izvolitev, kakor se nam poroča, tudi že potrjena.

Slovenska umetniška galerija. Kakor znano, ima postati ljubljanski grad last ljubljanskega mesta. A kaj potem s tem poslopjem? Jako srečno misel je zamislil odbor „Vesne“, ki reklamuje to zgodovinsko znamenito zgradbo za slovenske umetnike — slikarje in je poslal v tej zadevi že deputacijo h gospodu županu Hribarju, ki jo je odpustil z najboljšimi nadami. Sicer ne vemo, v koliko je poslopje sposobno za umetniško galerijo. O tem se bodo morali izjaviti veščaki. No, kaj pa če bi se napravil na gradu velik atelier, kjer bi naši umetniki imeli svoje skupno zavetišče, kjer bi skupno delali, skupno se navduševali ter izpodbujali drug drugega? Še bolje seveda oboje: atelier in galerija! Vsekakor bi si pridobilo stolno mesto neprecenljivih zaslug za našo umetnost, ako bi posvetilo poslopje na gradu takemu namenu!

Slovenski slikarji v dunajski „Secesiji“. Kak ugled uživajo naši slikarji pri tujih poznavateljih umetnosti, dokazuje najbolj dejstvo, da je dunajska „Secesija“ več njih povabila, da se udeležijo razstave, ki se je otvorila te dni. Kolikor nam je doslej znano, so se odzvali vabilu gg. Jakopič, Jama in Grohar. Našim umetnikom želimo v plemeniti tekmi z umetniki drugih narodov obilo uspeha!

„Društvo slovenskih književnikov in časnikarjev“. Ustanovni zbor tega prepotrebnege društva se je vršil dne 27. marca. Izvolil se je začasni odbor, čigar naloga je, že odobrena pravila v nekaterih točkah izpremeniti.

Vegova slavnost na Dunaju. Dne 15. marca se je vršila na Dunaju v dvorani hotela „zur Post“ ob udeležbi in sodelovanju mnogih odličnih oseb slovesnost v proslavo Vegove stopetdesetletnice, ki je v vsakem oziru lepo uspela. Čisti dohodek je bil namenjen za Vegov spomenik v Ljubljani.

Izobraževalno, zabavno in podporno društvo „Zvezda“ na Dunaju je na svojem 6. občnem zboru izvolilo sledeče gospode v odbor: Jak. Pukla za predsednika, Jak. Vovka za 1. podpredsednika, Gabrijela Mežnarja za 2. podpredsednika, Jak. Šemeta za blagajnika, Vinka Krušiča ml. za tajnika; za odbornike: Ivana Luzarja, Franč. Merlaka, Ivana Tomaževiča; za namestnike: Fr. Šušteršiča, Iv. Petermana, Iv. Vončino; za revizorje: dr. Fr. Göstla, Jos. Božiča, Fr. Smerduja. Društvo je imelo 3 predavanja. Predavali so gg. stotnik Frid. Kavčič, Igo Kaš in dr. Goestl. Zabavnih večerov je društvo imelo 8, izlete 3. Odbor je razdelil več podpor. Društvo je lepo napredovalo v vsakem oziru, posebno pa v petju.

Vseučilišče v Belgradu. „Visoka šola“ v Belgradu se pretvori v popolno vseučilišče. Tako je nedavno sklenila narodna skupščina s 110 proti sedmim glasovom. Bratom Srbom na tem napredku iskreno čestitamo!

† **Jules Verne.** Dne 24. marca je v Amiensu preminil sloveči francoski romanopisec Jules Verne v starosti 77 let.

Grof L. N. Tolstoj je zadnji čas silno marljiv. Napisal je novo dramo: „Za kulisami vojne“, ki naj bi se igrala v Peterburgu, no cenzura je do konca vojne ne pusti igrati in zato jo je poslal avtor v Monakovo, da se uprizori na evropskih odrih. — Dalje piše „Spomine na detstvo“ in popravlja in pripravlja za tisk svoj novi roman „Hadži Murat“, v katerem stopajo v dotiko razne religije, posebno sekte „babistov“ v Perziji. — Zelo se tudi zanima za notranje gibanje in za vojno in piše baš sedaj o tem več dolgih člankov za tuje, izvenruske časnike.

Narodne knjižnice v Rusiji. V „barbarski“ Rusiji je nad 20.000 ljudskih knjižnic in čitalnic. Večinoma se jih občinstvo poslužuje lahko brezplačno, v nekaterih pa se pobira majhna vstopnina, 1 do 5 kopejk. Nekaj jih je za odrasle in nekaj za otroke. Odrpte so večidel od devetih zjutraj pa do devetih ali desetih zvečer. Le nekatere zapirajo opoldne za par ur. Razen tega so pa še brezplačne čitalnice pri vseh „čajnih zabóte o narodni treznosti“ in teh je tudi nad 10 tisoč.

Maksima Gorkega dela prepovedana. Ker je Maksim Gorkij v preiskavi zaradi udeležbe pri zadnjih revolucijskih poskusih v Rusiji, ne sme nobeno.rusko gledišče uprizarjati njegovih del.

Poljsko etnografsko društvo v Lvovu slavi letos desetletnico svojega obstanka. Društvo izdaja znanstveni časopis „Łud“, ki posveča največ paznosti narodopisju in sorodnim strokam, ter zalaga poljudno pisane publikacije za narod. V proslavo svoje desetletnice skliče društvo meseca rožnika v Lvov shod poljskih etnografov, na katerega se povabijo tudi ostali Slovani. Čehi se tega kongresa udeleže in urednik „Slov. Přehleda“ Adolf Černý je za kongres že prijavil svoje predavanje „Iz narodopisne mape lužiških Srbov“. Ali se tega shoda udeleže tudi Slovenci?

Rasto P.

Tristoletnica Cervantosovega „Donquixota“. Letos spomladi poteče tristo let, odkar je Mignol de Cervantes, na imenitnejši španski romanopisec vseh vekov, izdal svoj znameniti roman o „Don Quixotu, vitezu žalostne postave“. Sprva španska javnost ni sprejela romana posebno prijazno, kasneje pa je pisatelj slavil s tem svojim delom prave triumpfe. Slava Cervantosovega imena se je razširila po vsej Španiji, prekoračila njene meje in danes, ko je že poteklo tristo let, odkar je veliki duh Cervantesov zasnoval ta epohalni roman, poln prave poezije, prepletene z žarko satiro, ga ni kulturnega jezika na svetu, v katerem bi se ne čitala duhovita povest genijalnega Španca o „vitezu žalostna postave“. Ni se torej čuditi, da se pripravlja vsa Španija, da dostojno proslavi jubilej dela, ki ji je priborilo slavo in trajen ugled v vseh prosvetljenih narodih. Španski ministrski svet se je bavil z vprašanjem, kako bi se najsijajneje dal proslaviti ta jubilej, ter sklenil, da se prirede 7., 8. in 9. velikega travna t. l. povsodi širom Španske velike narodne slavnosti, posvečene spominu velikega Cervantesa. Umetniško društvo v Madridu pa je razpisalo natečaj v zneskih po 2000, 1000 in 500 pezov za najboljšo umetniško delo, katerega sujet bo povzet iz Cervantesovih spisov. *Rasto P.*

